

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tomáš Zádrapa

Ochrana nepominutelných dědiců
Historicko-srovnávací studie

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Ochrana nepominutelných dědiců: Historicko-srovnávací studie“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 28. 2. 2015

Tomáš Zádrapa

Velice děkuji JUDr. Mgr. Ondřeji Horákovi, PhD. za jeho rady a připomínky, které mi v průběhu mého psaní poskytl, za povzbuzující slova i pochopení, jež mi byly zdrojem síly práci dokončit, a především za jeho obrovskou ochotu a shovívavost.

Obsah

Seznam zkratek.....	6
Úvod.....	7
1 Nepominutelný dědic.....	9
1.1 Nepominutelný dědic jako subjekt ochrany.....	9
1.2 Vztah k intestátním dědickým třídám.....	12
1.3 Obsah práv nepominutelných dědiců.....	12
1.4 Předpoklady vzniku subjektivního práva nepominutelného dědice na povinný díl ..	13
1.5 Započtení neboli kolace.....	15
1.6 Účel a hlavní zásady dědického práva.....	16
2 Římské právo.....	19
2.1 Zásady a principy římského práva dědického.....	19
2.2 Intestátní posloupnost jako forma ochrany nepominutelných dědiců.....	20
2.3 Počátky ochrany nepominutelných dědiců.....	22
2.3.1 Formální ochrana.....	22
2.3.2 Materiální ochrana.....	24
2.4 Povinný díl.....	24
2.5 Vydědění a dědická nezpůsobilost.....	26
2.6 Kolace.....	27
3 Obecný zákoník občanský z roku 1811.....	28
3.1 Cesta k modernímu soukromému právu s důrazem na právo dědické.....	28
3.2 Nepominutelný dědic.....	29
3.3 Povinný díl.....	30
3.4 Započtení na povinný díl.....	34
3.5 Nárok na zaopatření.....	34
3.6 Odvolání daru pro zkrácení povinného dílu.....	35
3.7 Vydědění.....	35
3.8 ABGB v současnosti.....	36
4 Návrh občanského zákoníku z roku 1937.....	38
4.1 Návrh subkomitétu z roku 1921.....	38
4.2 Vládní návrh z roku 1937.....	39
5 Občanský zákoník z roku 1950.....	41
5.1 Dědění ze zákona.....	42
5.2 Ochrana při dědění ze závěti.....	43
5.3 Započtení a vydědění.....	45
6 Občanský zákoník z roku 1964.....	47
6.1 Ochrana neopomenutelných dědiců v socialistickém právu.....	47
6.1.1 Zákonná posloupnost.....	47
6.1.2 Posloupnost proti závěti.....	48
6.2 Zvýšení ochrany po změně režimu?.....	50
7 Občanský zákoník z roku 2012.....	54
7.1 Nepominutelný dědic.....	55
7.2 Povinný díl.....	56
7.3 Kolace.....	58
7.4 Vydědění.....	59

7.5	Práva některých osob na zaopatření.....	60
7.6	Odvolání daru pro zkrácení povinného dílu	61
	Závěr.....	62
	Seznam literatury.....	65
	Monografie.....	65
	Články ve sbornících a časopisech	67
	Elektronické zdroje	68
	Judikatura.....	69
	Právní předpisy	69
	Shrnutí – Abstrakt.....	71
	Klíčová slova - Key words	72

Seznam zkratek

OZO	Obecný zákoník občanský č. 946/1811 Sb. z. s., ve znění z 1. 1. 1925
OZ 1937	Návrh občanského zákoníku z roku 1937
OZ 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
OZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Sp. zn.	Spisová značka

Úvod

Dnešní svět je v nepřetržitém pohybu a ve jménu pokroku dochází k neustálým změnám. Ne jinak je tomu i v právu, o čemž svědčí již značná nepřehlednost právního řádu a více než časté novelizace zákonů. Smrt je právní skutečností, o které sice víme jistě, že nastane, ovšem nevíme, kdy nastane (*Dies cerus an, incertus quando*). Může být právní skutečností sama o sobě či může působit ve spojení s jinými skutečnostmi. Ve své práci budu zkoumat majetkové záležitosti týkající se smrti člověka a jejich dopad na nejbližší příbuzné z pohledu práva. Takto by se dalo velmi laicky definovat dědické právo. Smysl existence dědického práva a samotného práva vůbec je ve stanovení pravidel, jejichž respektováním je předcházeno sporům. V dědickém právu je tento požadavek zvláště významný, protože účelem právní úpravy je předcházet sporům mezi nejbližšími příbuznými v rámci rodiny.

Žádná právní úprava není dokonalá. Úkolem zákonodárce je alespoň přiblížit se dokonalosti. Při náročné práci tvorby právních předpisů bychom měli primárně vycházet ze zkušeností a právních tradic. Podstatné na historicko-právní metodě zkoumání je poznání podstaty institutu s ohledem na všechny souvislosti. Nelze převzít jen hlavní institut bez dalšího zkoumání vedlejších doplňujících prvků či jen jednoduše převzít moderní trendy, aniž bychom úpravu prozkoumali a zhodnotili komplexně.

Soukromé právo dnes prochází na první pohled velkou změnou. Od 1. 1. 2014 nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, dnes označován jako NOZ. Změna je to výrazná hlavně při porovnání s právní úpravou soukromého práva účinnou do 31. 12. 2013 reprezentovanou zákonem č. 40/1964 Sb. Občanským zákoníkem. Jestliže se podíváme hlouběji do minulosti a budeme srovnávat, zjistíme větší podobnosti NOZ s prvorepublikovou právní úpravou. Vždyť i hlavní autor NOZ Karel Eliáš uvádí, že základním ideovým zdrojem rekodifikace je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z roku 1937.¹

Cílem této práce rozhodně není zkoumat celou oblast soukromého práva. Ani nehodlám zkoumat, do jaké míry NOZ ve svém základu vychází z autory tvrzených zdrojů. Na to by rozsah této práce ani zdaleka nepostačoval. Ke svému zkoumání jsem zvolil užší oblast soukromého práva, a to právo dědické. Důvodů mého rozhodnutí je vícero. Dědické právo mi v průběhu mých studií velmi imponovalo, přišlo mi blízké a logické. Úprava dědického práva v OZ 1964 byla obsažena ve 44 paragrafech, což Českou republiku řadilo vedle Mongolska a

---

¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 47.

Činy na poslední místa v rámci světových právních úprav. Přijetím NOZ se naše dědické právo zařadilo, alespoň co se týče počtu ustanovení, do evropského průměru.² Značné rozšíření právní úpravy ještě více můj zájem o tuto oblast práva utvrdilo. V neposlední řadě to byly zkušenosti z mé praxe v advokátní kanceláři, kde případy z oblasti dědického práva patřily k těm nejzajímavějším. Téměř všechny případy se dotýkaly nepominutelných dědiců, ať již se jednalo o sepsání závěti, vydědění či namítání neplatnosti závěti z důvodu opomenutí nepominutelných dědiců.

První zmínky doložitelné zmínky o ochraně nepominutelných dědiců se objevují na počátku letopočtu.³ Můžeme tedy říct, že právní řády zajišťují ochranu nepominutelných dědiců už více než dva tisíce let, přičemž míra intenzity ochrany se v průběhu let měnila a vyvíjela. Úkolem této práce bude co nejlépe zmapovat vývoj této ochrany, jejího rozsahu a zhodnocení jednotlivých dílčích prvků ochrany. I vzhledem ke stále narůstajícím trendům, jako např. větší rozvodovost⁴, stále častější případy uzavírání druhých manželství nebo zvyšující se podíl dětí narozených nesezdaným párům⁵, se domnívám, že téma nepominutelných dědiců je stále živé a aktuální, o čemž též svědčí velký nárůst odborných článků v posledních letech.

Cílem mé práce je přinést hlubší a zároveň komplexní pohled na ochranu nepominutelných dědiců tak, jak byla poskytována na území českých zemí. Nechci opomenout ani právní úpravu v římském právu, ze kterého vychází celá kontinentální právní kultura. Důraz však bude kladen především na českou prvorepublikovou právní úpravu a na zhodnocení ochrany v NOZ.

Velké propojení a provázanost dědického práva způsobuje, že většina institutů v dědickém právu spolu navzájem souvisí. Proto se v každém významném časovém období budu zabývat nejprve charakterem dědického práva obecně. Následně budu detailně zkoumat okruh nepominutelných dědiců a obsah jejich nepominutelných nároků. V poslední části historického zkoumání se zaměřím na instituty, které práva nepominutelných dědiců ovlivňují, především na problematiku vydědění.

Při mém výzkumu budu používat hlavně metodu historicko-komparativní a metodu analytickou.

---

² BEDNÁŘ, Václav. Dědické právo v novém občanském zákoníku. *Obchodní právo*, 2012, č. 5, s. 162.

³ KLÍMA, Josef. *Querella inofficiosi testamenti: Příspěvek k vývoji nepominutelných práv dědických*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1947, s. 52 – 53.

⁴ Český statistický úřad. *Rozvodovost* [online]. Český statistický úřad. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

⁵ Český statistický úřad. *Porodnost* [online]. Český statistický úřad. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <[http://www.czso.cz/csu/2010ediciplan.nsf/t/8F0039EF63/\\$File/400710a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010ediciplan.nsf/t/8F0039EF63/$File/400710a4.pdf)>.

1 Nepominutelný dědic

Na úvod je důležité říct, že dědické právo je velmi provázaná oblast, proto se nelze věnovat pouze a výlučně problematice nepominutelných dědiců. Instituty dědického práva, ať již se jedná o úpravu závěti, vydědění, či dědických posloupaností ze zákona, jsou velmi úzce propojeny a navzájem spolu souvisí. Proto se domnívám, že je vhodné, abych nejdůležitější pojmy obecně vymezil s využitím srovnávací metody.

1.1 Nepominutelný dědic jako subjekt ochrany

Dříve než začnu srovnávat jednotlivé dějinné etapy úpravy ochrany nepominutelných dědiců, je třeba vysvětlit terminologické odchylky tohoto institutu. OZO v ustanovení § 764 výslovně užíval pojem nepominutelný dědic. V souvislosti s unifikací českého a slovenského občanského práva OZ 1950⁶ se do našeho práva dostaly některé slovakismy⁷. Jedním z těchto slovakismů je i pojem neopomenutelný dědic, který však OZ 1950 výslovně neužívá. Důsledkem toho v literatuře padesátých let 20. století můžeme nalézt různé varianty – Viktor Knapp ve své učebnici občanského práva užívá pojem neopomenutelný dědic⁸, Rudolf Holub ve svém Komentáři k občanskému zákoníku naopak používá pojem nepominutelný dědic.⁹ Ani OZ 1964¹⁰ výslovně nezavedl tento pojem, tudíž se užívaly nadále obě varianty, i když častější variantou zdá se být neopomenutelný dědic. NOZ vychází z prvorepublikové právní úpravy a v mnoha případech se k ní navrácí i terminologicky, což bývá častým předmětem kritiky¹¹. Výsledkem této inspirace je i navrácení legálního pojmu nepominutelný dědic přímo do zákona. Důvodem pro znovuzavedení prvorepublikového znění pojmu je možná i vyjádření, že dochází k návratu práva nepominutelného dědice na povinný díl jako pohledávku. V této diplomové práci bude užíván pojem nepominutelný dědic pro všechna historická období, jelikož bez ohledu na povahu jeho práva, vyjadřuje tento pojem okruh osob, kterým zákon při dědění ze závěti přiznává zvláštní právo.

NOZ definuje dědice jako toho, komu náleží dědické právo, což je právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní. Nutno již zde podotknout, že nikoliv vždy je nepominutelný dědic

---

⁶ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník...*, s. 53.

⁸ KNAPP, Viktor, ANDRES, Bedřich. *Učebnice občanského a rodinného práva: celostátní vysokoškolská učebnice. Svazek III, Dědické právo, Rodinné právo*. Praha: Orbis, 1955, s. 24.

⁹ HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku: Právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s. 20.

¹⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ *Opatrně s novým „občanem“* [online]. Česká advokátní komora [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=6978>>.

považován za dědice, jak by se z jazykového znění mohlo zdát. V případě NOZ je nepominutelný dědic pouhým věřitelem, stejně tak jím byl i za úpravy OZO. O tom, že slovo „dědic“ ve slovním spojení nepominutelný dědic není úplně správné a přesné, publikoval již Svoboda, který volil spíše označení nepominutelný čekatel.¹² OZ 1950 i OZ 1964 kompletně jinak pojímaly ochranu nepominutelného dědice, když v případě krácení zákonem přiznaného podílu nastávala neplatnost závěti a nepominutelný dědic se stával dědicem ze zákona. Ani v případě těchto právních úprav nešel pojem dědic ve spojení nepominutelný dědic kritice. Užití pojmu dědic bylo kritizováno jako nesprávné, a to z důvodu, že dědicem v širším slova smyslu se rozumí osoba, které svědčí dědický titul a která má právo dědictví odmítnout. Dále jsou rozlišováni dědic v užším smyslu, který dědictví odmítnout nechce a dědic v nejužším smyslu, kterému dědictví fakticky připadá. Aby však mohla být osoba označena jako dědic v užším smyslu, musí nejprve splňovat podmínky pro zařazení pod pojem dědic v širším smyslu. Nepominutelnému dědici však nesvědčí dědický titul. Aby se nepominutelný dědic stal dědicem, bylo třeba nejprve dovolání se relativní neplatnosti závěti. Pakliže se tato osoba neplatnosti dovolala, stávala se dědicem zákonným. Získala již postavení dědice v užším smyslu, protože uplatněním relativní neplatnosti již nemohla dědictví odmítnout.¹³

Za nepominutelné dědice jsou považovány osoby, které jsou zpravidla blízké zůstaviteli a jejichž opomenutí v posledním pořízení je společností vnímáno jako nemorální, odporující zásadám slušnosti. Těmto osobám zákon přiznává určitý nárok majetkového charakteru, který může mít podobu peněžitého nároku či podílu *in natura*. Cílem ochrany nepominutelných dědiců je především zabránit zlovůli zůstavitele a podporovat mezigenerační solidaritu.

Okruh nepominutelných dědiců se v jednotlivých právních řádech různí, a to i v Evropě. Můžeme říct, že téměř vždy jsou nepominutelnými dědici děti zůstavitele. Velmi často se pod pojmem děti rozumí všichni potomci, ve vztahu k zůstaviteli vnuci a pravnuci. Takový okruh nepominutelných dědiců byl stanoven i OZ 1964 a k jeho rozšíření nedošlo ani s přijetím NOZ. Více než dvě třetiny evropských států za nepominutelného dědice považují také manžela zůstavitele.¹⁴ V našem právním řádu však manžel toto postavení neměl za účinnosti žádného ze zákonů. Polovina členských států Evropské unie uznává za nepominutelné dědice i rodiče zůstavitele, některé z nich i vzdálenější předky.¹⁵ I v rámci přípravy NOZ bylo diskutováno rozšíření okruhu nepominutelných dědiců o manžela a rodiče zůstavitele. Toto rozšíření

---

¹² SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 72.

¹³ KITTEL, David. Neopomenutelný dědic není dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 14 – 15.

¹⁴ Dědictví v Evropě. [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <<http://www.successions-europe.eu/cs/home>>.

¹⁵ Tamtéž.

by mělo svůj význam, jelikož k těmto osobám má zůstavitel za života vyživovací povinnost, čímž by došlo k návaznosti mezi ochranou poskytovanou právem rodinným a ochranou poskytovanou právem dědickým. Povinný díl zletilých potomků, manžela a rodičů měl být vázán na podmínku neschopnosti žít se sami. Rekodifikační komisi se však přesvědčit o důvodnosti změny právní úpravy v tomto ohledu nepodařilo.¹⁶ U potomků je pouze rozlišováno, zda dosáhli zletilosti či nikoliv. Moderní právní úpravy nerozlišují mezi potomky manželskými a nemanželskými. Mezi potomky se řadí také děti, k nimž příbuzenský vztah vznikl osvojením i nasciturus pokud se narodí živý.

Existuje několik důvodů, proč se domnívám, že by mělo dojít k rozšíření okruhu nepominutelných dědiců. Především se jedná o důvody etické. Nejen k dětem, ale i k rodičům a manželovi jsme vázáni úzkým poutem. Rodiče se od narození zpravidla podílí tím nejvýznamnějším dílem jak na výchově, tak i výživě dítěte. Jestliže pak tito rodiče nemají prostředky, trpí nouzí a nejsou schopni se sami žít pro stáří či nemoc, bylo by velmi nesprávné je i tímto způsobem majetkově nepodpořit. K manželovi může být citové pouto ještě užší než k rodičům. Zpravidla manželství vzniká na základě velmi intimního vztahu. Manžel se také nejvíce spolupodílí na vytváření a zachovávání majetkových hodnot. Sice je v našem právním řáde manžel chráněn prostřednictvím společného jmění manželů, avšak v konkrétním případě mohou do společného jmění spadat jen nepatrné majetkové hodnoty. S výjimkou vypořádacího podílu není úpravou společného jmění zaručeno manželovi nic. Pro zařazení manžela zůstavitele do okruhu nepominutelných dědiců svědčí i jeho postavení v zákonné dědické posloupnosti, kdy manžel patří do 1. dědické třídy. Opět by to mohlo být vyřešeno navázáním nepominutelného nároku manžela na další podmínky jako např. na nouzi či neschopnost sám se žít.

I v dnešním právu, které zná pouhý nepominutelný nárok potomků, je stanoveno v § 1643 NOZ, že potomci bližší vylučují potomky vzdálenější. To znamená, že v případě, že zůstavitel má zletilého syna, která má sám dva nezletilé potomky, povinný díl může připadnout pouze synovi. Nezletilí potomci by měli nárok na povinný díl pouze v případě, že by syn nedědil. Stejná konstrukce by byla možná i v případě manžela a rodičů. Podobná právní úprava již na našem území platila za účinnosti OZO a OZ 1950.

Často se zmiňuje, že účelem dědického práva je prospívat a sloužit mladším generacím.¹⁷ Povinný díl připadající rodičům by pak byl pouze dočasným řešením. Takový

---

¹⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 138.

¹⁷ TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, s. 84.

argument však dle mého názoru neobstojí v kontextu výše uvedeného. Postavení rodičů jako nepominutelných dědiců by odpovídalo i zásadě rovnosti postavení těchto subjektů. Samozřejmě existuje spousta možností jak fakticky vyloučit nepominutelné dědice z jejich nároků. To by však nemělo být překážkou pro zákonnou úpravu.

1.2 Vztah k intestátním dědickým třídám

Zákonná dědická posloupnost je svým způsobem největší ochrannou nepominutelných dědiců. Dědicové jsou seřazeni do dědických tříd, které zpravidla vyjadřují míru blízkosti vztahu k zůstaviteli. V případě, že zůstavitel nepořídí závěti nebo jiným přípustným pořízením pro případ smrti, aplikuje se dědická posloupnost zákonná. Význam zákonné posloupnosti je dán i přímo z hlediska ochrany nepominutelných dědiců, jelikož výše povinného dílu se zpravidla odvozuje z výše zákonných dědických podílů. OZ 1950 a OZ 1964 uplatňovaly přednost zákona před pořízením pro případ smrti natolik, že pominutí nepominutelných dědiců způsobovalo neplatnost závěti v napadeném rozsahu a aplikaci zákonné posloupnosti. Jelikož v moderních demokratických právních řádech platí princip přednosti závěti před zákonem, považují ochranu nepominutelných dědiců při dědění ze závěti za primární způsob ochrany. Dědicové by měli usilovat o to, aby vůle zůstavitele byla co nejvíce zachována. Jsou-li však ve svém právu zkráceni, mají právo požadovat povinný díl.

Ochranu poskytovanou prostřednictvím zákona chápu jako ochranu subsidiární, a to z důvodu, že by měla být aplikována jen v případě, nejsou-li naplněny nezbytné náležitosti závěti tak, aby se dal považovat za platný projev vůle. Praxe je často opačná. Potenciální dědicové se často nemohou smířit se závětí zůstavitele, snaží se spíše dosáhnout neplatnosti pořízení a tím dosáhnout dědění dle zákona. Až v případě, že neplatnosti nemůže být dosaženo, uplatňují své právo na povinný díl jako nepominutelní dědicové. Důvod je prostý. Velikost dědického podílu ze zákona je větší než velikost povinného dílu nepominutelného dědice. Z tohoto důvodu velmi oceňuji, že byla v § 574 NOZ zakotvena zásada, že na právní jednání je třeba hledět spíše jako na platné než jako na neplatné.

1.3 Obsah práv nepominutelných dědiců

Výše jsem vymezil subjekty, kterým zákon poskytuje ochranu před libovůlí zůstavitele. Stanovení okruhu subjektů by nestačilo, pokud by jim zákon zároveň nepřiznával práva. Na našem území se prostřídaly oba základní způsoby, které nepominutelný dědic může uplatňovat. OZO přiznával nepominutelným dědicům právo na povinný díl. Toto právo bylo

ve své podstatě pouhou pohledávkou za závětním dědicem na vyplacení peněžité částky. Přijetím NOZ se naše právo navrátilo k tomuto pojetí. Více než 60 let u nás totiž platilo, že obsahem práva nepominutelného dědice je nárok na ideální podíl na dědictví, tedy podíl na každé majetkové hodnotě po zůstaviteli.¹⁸ Takový podíl nepominutelného dědice označujeme jako podíl *in natura*. V posledních letech byl tento podíl předmětem obrovské kritiky jak ze strany právní teorie, tak také ze strany právní praxe. I největší kritici změn v dědickém právu oceňovali přínos změny pojetí obsahu práv nepominutelných dědiců.¹⁹

Takové pojetí by mělo velmi zjednodušit řízení o pozůstalosti například z hlediska snížení počtu účastníků dědického řízení. Problémem podílu *in natura* je totiž, že zakládá mezi závětním dědicem a nepominutelným dědicem spoluvlastnický vztah. I povinný díl jako peněžitá pohledávka může způsobit značné finanční nepříjemnosti, přesto se však domnívám, že se jedná o řešení elegantnější, lépe zaručující stabilitu právních vztahů. Nepříjemnosti s vyplacením značné finanční částky mohou být zmírněny díky § 1654 NOZ, podle kterého soud může rozhodnout, jsou-li proto zvlášť závažné důvody, o povolení splátek na povinný díl či o odložení splatnosti povinného dílu.

1.4 Předpoklady vzniku subjektivního práva nepominutelného dědice na povinný díl

Právní teorie se shoduje, že existují předpoklady vzniku subjektivního dědického práva dědice. Těmito předpoklady jsou smrt fyzické osoby, existence pozůstalosti, existence způsobilého dědice a projev vůle či právně relevantní chování týkající se přijetí dědictví.²⁰ Jak už jsem naznačil výše, nepominutelný dědic není vždy dědicem, a tudíž je třeba, aby nepominutelný dědic navíc uplatnil svůj nárok bez ohledu, zda mu právní úprava přiznává podíl *in natura* či povinný díl. Ondřej Horák k výše uvedeným předpokladům přidává i ústavně zakotvenou zásadu „dědění se zaručuje“.²¹ Tato zásada je uvedena v čl. 11 Listiny základních práv a svobod, společně s právem každého vlastnit majetek. Vlastnické právo má nejširší obsah ze všech věcných práv, jeho pojmovým znakem však není neomezenost. Naopak. Vlastnické právo je omezeno, již ze své vnitřní podstaty, což vyjadřuje zásada „vlastnictví zavazuje“. Ústavním zakotvením zásady „dědění se zaručuje“ se nevyjadřuje pouhé zdůraznění

---

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 1979, sp. zn. 4 Cz 7/79.

¹⁹ MUZIKÁŘ, Ladislav. Nabývání dědictví. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., TICHÝ, L. (ed). *Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 164.

²⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. 1. svazek, §1-487*. Praha: Linde, 2008, s. 1126.

²¹ HORÁK, Ondřej. Tzv. Nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 383.

vlastníková práva disponovat s majetkem i pro případ smrti, ale též omezení jeho práva, že se svým vlastnictvím nemůže nakládat zcela libovolně. Projev této zásady je ochrana nepominutelných dědiců.

Smrt fyzické osoby je nezbytnou podmínkou pro vznik dědického práva. Pokud se později ukáže, že osoba, jejíž pozůstalost byla projednána v rámci řízení o pozůstalosti, žije, soud rozhodnutí o pozůstalosti zruší. Smrt je třeba prokázat předepsaným způsobem, zpravidla ohledáním těla zemřelého a vydáním úmrtního listu. Právní řády dále obvykle připouští tzv. domněnku smrti, kdy nelze smrt zjistit fakticky, ale se zřetelem ke všem okolnostem lze mít za to, že osoba již nežije.²²

Podmínka existence pozůstalosti je dalším nezbytným předpokladem. Není-li žádný majetek, soud řízení o pozůstalosti zastaví. Pokud by zůstavitel zanechal majetek pouze nepatrný, případně vypraviteli pohřbu. Ne všechna práva, která náležela zůstaviteli za jeho života, tvoří pozůstalost. Zejména práva osobní a osobnostní smrtí zůstavitele zanikají. Zanikají však i některá práva majetková, například ta, která byla vázána výlučně na osobu zůstavitele – například právo na bolestné či osobní služebnosti. Aby byla splněna podmínka existence pozůstalosti, musí být v pozůstalosti obsažena nějaká aktiva. Jsou jimi především věci movité i nemovité, jejich součásti a příslušenství. Předmětem dědění jsou však i zůstavitelova pasiva.²³

Podmínka existence způsobilého dědice²⁴ v sobě obsahuje nejen subpodmínku absence dědické nezpůsobilosti a z pohledu nepominutelného dědice významnou absenci vydědění, ale dědici musí svědčit právní důvod dědění. OZ 1964 rozlišoval dva důvody dědění – závěť a zákon, NOZ tyto důvody rozšířil o dědickou smlouvu. Z hlediska ochrany nepominutelného dědice je významné, že zákonná posloupnost chrání nepominutelného dědice již ze své podstaty. U posloupnosti z posledního pořízení je ochrana poskytována prostřednictvím úpravy povinného dílu či přiznáním podílu in natura. Co se týče dědické nezpůsobilosti a vydědění, můžeme je vymezit jako negativní podmínky pro vznik nároku nepominutelného dědice.

Dědická nezpůsobilost nastává obecně tehdy, dopustí-li se osoba závažného činu proti zůstaviteli či zůstavitelově poslední vůli. Dědicky nezpůsobilým se může stát kdokoli, nejen zůstavitelův nepominutelný dědic. K závažnému provinění může dojít již za života, ale i po smrti zůstavitele, zůstavitelova vědomost o činu této osoby není potřeba. K dědické nezpůsobilosti dochází přímo ze zákona.²⁵ Naopak vydědění je institut aplikovatelný pouze

---

²² MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, s. 13 – 14.

²³ Tamtéž, s. 15 – 24.

²⁴ Tamtéž, s. 25.

²⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan. *Občanské právo hmotné. 3. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 264 – 266.

na nepominutelné dědice, jejichž výhodnější postavení se tímto může zmírnit. Zůstavitel musí projevit vůli, že hodlá nepominutelného dědice z jeho nároku vydědit, avšak pouze z důvodů stanovených zákonem.²⁶ To znamená, že je třeba, aby k vydědění došlo za života zůstavitele a aby o důvodu vydědění věděl. Existence široce stanovených důvodů pro vydědění by mohla neúměrně způsobem vyloučit práva nepominutelných dědiců. Příkladem širokého pojetí důvodu pro vydědění je § 469a odst. 1) písm. c) OZ 1964, který stanovil, že vyděděn mohl být potomek odsouzený pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Stanovení pevné hranice, a to hranice ještě velmi nízké v porovnání s úpravou v OZO, který možnost vydědění spojoval až se žalářem doživotním či nejméně dvacetiletým, se jeví být příliš širokým důvodem vydědění. Moderní úpravy se neuchylují k stanovení pevné hranice a volí zpravidla morální taxaci, což následoval i NOZ, který váže možnost vydědění na čin svědčící o zvrhlé povaze nepominutelného dědice.

Poslední podmínkou je právně relevantní chování či projev vůle o přijetí dědictví. Zde musíme rozlišit, jaké právo přiznává právní řád nepominutelnému dědici. Za účinnosti OZ 1950 a OZ 1964 náležel nepominutelnému dědici podíl *in natura*. Pokud tedy byl nepominutelný dědic opomenut posledním pořízením, neměl vůbec postavení dědice v širším slova smyslu. Dovoláním se relativní neplatnosti závěti došlo ke změně jeho postavení, jelikož se z něj stal dědic ze zákona. Uplatnění neplatnosti závěti mělo za následek také to, že nepominutelný dědic projevil relevantní chování, že chce dědictví přijmout a tím byla vyloučena možnost dědictví odmítnout.²⁷ Nutno však říct, že ani nemožnost odmítnutí dědictví neměla negativní následky díky stanovení hranice odpovědnosti za dluhy zůstavitele nejvýše do výše nabytého dědictví.

1.5 Započtení neboli kolace

Smyslem existence započtení v dědickém právu je vyrovnávání dědických podílů, respektive povinných dílů tak, aby došlo ke spravedlivému rozdělení pozůstalostního majetku.²⁸ Vychází se z pojetí, že je třeba brát v úvahu nejen to, co dědic od zůstavitele získá z pozůstalosti, ale i majetkové hodnoty, které dědic nabyl od zůstavitele bezplatně již za jeho života. Kdyby k těmto majetkovým převodům za života nedošlo, velikost pozůstalosti by byla vyšší a zvyšoval by se tak i dědický podíl. Při započtení tedy dochází k určitému fiktivnímu zvýšení hodnoty pozůstalosti pro účely výpočtu dědických podílů. Jakmile jsou dědické podíly

---

²⁶ ŠVESTKA, DVORÁK: *Občanské právo...*, s. 275.

²⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. února 1996, sp. zn. 18 Co 324/95.

²⁸ ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník...*, s. 678.

vypočteny, od jejich hodnoty se odečítá hodnota darů poskytnutých za života a tím dochází fakticky ke snížení dědicova podílu. Právní úprava kolace se v jednotlivých sledovaných obdobích různí, podstata však zůstává vždy stejná.

1.6 Účel a hlavní zásady dědického práva

Pro pochopení potřebnosti dědického práva obecně, a speciálně pro potřebnost ochrany nepominutelných dědiců, je užitečné připomenout si účel a hlavní zásady ovládající dědické právo.

Účelem dědického práva je vyvažovat cestu mezi zájmy tří skupin osob. Těmito osobami jsou zůstavitel, osoby, kterým má dědictví připadnout a nezúčastněné třetí osoby, zejména zůstavitelovi věřitelé.²⁹ Smyslem právní úpravy by mělo být co nejspravedlivější postavení všech těchto skupin, nemělo by docházet k upřednostňování jedné skupiny nad druhou, k čemuž však dochází. Uvedeme si to na rozdílech právní úpravy v OZ 1964 a NOZ. OZ 1964 nad všechny upřednostnil zájmy dědiců, zejména dědiců nepominutelných tím, že upřednostnil zákonnou posloupnost před posloupností ze závěti a že opomenutí nároku nepominutelného dědice způsobovalo neplatnost závěti v rozsahu opomenutí. Postavení zůstavitele bylo velmi špatné, jelikož byl značně omezen ve své vůli pořádit pro případ smrti a pakliže přece jen pořídil, jeho vůle zpravidla nebyla naplněna. Vystávala otázka, zda postavení zůstavitele není v rozporu s ústavně zaručeným právem „dědění se zaručuje“. Ani postavení věřitelů se nedalo považovat za spravedlivé, jelikož dědicové odpovídali za zůstavitelovy dluhy pouze do výše nabytého dědictví.

NOZ přinesl spoustu změn, kterými mělo dojít k vyrovnání zájmů výše uvedených osob. Bylo posíleno postavení zůstavitele. Došlo ke zvýšení možností pořádit pro případ smrti. Byla zavedena zásada, že závěť zůstavitele se má vykládat tak, aby byla co nejvíce zachována vůle zůstavitele. Především byla změněna povaha práv nepominutelných dědiců. I věřitelé zůstavitele získali výhodnější postavení, když byla připuštěna neomezená odpovědnost za dluhy zůstavitele. Neúměrně silné postavení dědiců bylo redukováno. To se projevilo především v otázce ochrany nepominutelných dědiců, kdy byl opět snížen rozsah práv nepominutelného dědice. Nezletilému nepominutelnému dědici byl snížen na tři čtvrtiny zákonného podílu, zletilý může požadovat již pouze jednu čtvrtinu. Je i smyslem této práce

---

²⁹ ELIÁŠ: *Občanský zákoník: velký akademický...*, s. 1115.

posoudit, zda by dalším snižováním rozsahu práv nepominutelných dědiců či jejich okruhu nedošlo k takové redukci, která by již porušila ústavně zaručené právo „dědění se zaručuje“.

Již Emanuel Tilch na počátku minulého století za užití srovnávací vědy právní vymezil základní zásady dědického práva.³⁰ Jelikož můžeme říct, že zásady jsou určité ideje, které ovládají dané právní odvětví, jsou zásady zpravidla neměnné, liší se pouze míra jejich uplatňování. Primárně je dědické právo postaveno na zásadě zachování hodnot. V opozici k této zásadě stojí pojetí známé z nejprimitivnějších dob, kdy předmětem vlastnictví byly pouze věci movité a smrtí se stávaly věci ničí, případně se pohřbívaly společně se zemřelým. Rozdílný postup byl u věcí nemovitých, které sloužily celému kolektivu a nebylo možné je zničit, zanechat zemřelému.³¹ Ekonomický přístup postupně zvítězil nad pietou, začala být zajišťována mezigenerační solidarita. Je tedy zřejmé, že zachování hodnot je na počátku vzniku dědického práva.

Dále se uvádí princip přechodu pozůstalého jmění na jednotlivce, kterým je chráněno soukromé vlastnictví. Třetím základním principem je princip volby zůstavitelovy ve volbě dědice. Volnost pořídit pro případ smrti se bere jako logický důsledek oprávnění vlastníka, který může s předmětem svého vlastnictví volně disponovat a může jej i zničit. Ve volnosti pořizovací je spatřována možnost rozkladu rodinného života, zároveň však volnost zvyšuje odpovědnost zůstavitele pořídit a zohlednit co nejlépe všechny aspekty. Volnost pořizovací není principem, který by vždy platil bez výjimek. Aby se z volnosti zůstavitele nestala bezohlednost, zákon připouští, aby se určitým osobám dostalo majetkového prospěchu. Tilch zmiňuje výslovně dva systémy úpravy. Prvním je systém francouzský spočívající v určení kvót neboli rezerv, o kterých zůstavitel nemůže pořizovat. Druhým systémem je systém románský, nazývaný systém povinného dílu, ať již spočívá ve vyplacení povinného dílu v podobě peněžité částky nebo v podobě podílu in natura.³²

Princip rovnosti se projevuje především v právní úpravě zákonné posloupnosti, kdy dědici mají v rámci jednotlivých tříd rovné postavení. Pro potřeby ochrany nepominutelných dědiců můžeme říci, že tento princip platí pro případy uplatnění nepominutelného nároku, nikoli však již pro případy stanovení velikosti podílu in natura podle OZ 1964 či povinného dílu podle NOZ, kdy se rozlišují potomci zletilí a nezletilí. Princip univerzální sukcese byl v rámci ochrany nepominutelných dědiců uplatňován za účinnosti OZ 1950 a OZ 1964, jelikož nepominutelný dědic se dovolával relativní neplatnosti závěti. Dovolal-li se, stával se zákonným univerzálním

---

³⁰ TILSCH: *Dědické právo rakouské...*, s. 9.

³¹ Tamtéž, s. 11.

³² Tamtéž, s. 25.

dědicem a nesl jak aktiva, tak i pasiva dědictví. NOZ přináší do našeho právního řádu opět úpravu povinného dílu. V rámci této úpravy je nepominutelný dědic pouhým věřitelem peněžité pohledávky, nikoliv dědicem. V neposlední řadě jsou upraveny zásada svobody přijmout dědictví a zásada ingerence veřejné moci. I tyto dvě zásady se projevují při ochraně nepominutelného dědice a to zejména v případě, kdy zůstavitel posledním pořízením nepominutelného dědice opomenul. Je jen na vůli nepominutelného dědice, zda bude uplatňovat neplatnost pořízení, resp. požadovat vydání povinného dílu. Princip úřední ingerence se projevuje v ochraně vyděděného, který nemá být trestán jen z rozmaru zůstavitele, ale pokud je zároveň dán i zájem společnosti na jeho potrestání.³³ Jiří Mikeš a Ladislav Muzikář mezi principy dědického práva řadí též princip familiarizace, který se si projevuje především v zákonné dědické posloupnosti, avšak má význam i pro potřeby vymezení okruhu nepominutelných dědiců.³⁴

---

³³ SMOLÍK, Petr. Svoboda testovací ve Všeobecném občanském zákoníku a nauce právní – několik poznámek hmotněprávních a procesních. In DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 510.

³⁴ MIKEŠ, MUZIKÁŘ: *Dědické právo...*, s. 62.

2 Římské právo

2.1 Zásady a principy římského práva dědického

Římské právo je základem pro všechny moderní právní řády a velká část kontinentálního práva vychází z jeho tradic.

Velmi zajímavý je již raný vývoj římského dědického práva. Na rozdíl od jiných historických právních řádů, kde se nejprve vyvíjí zákonná dědická posloupnost a až dlouho poté se objevuje i posloupnost testamentární, u římského práva můžeme sledovat, že intestátní a testamentární dědická posloupnost působily vedle sebe, přičemž upřednostňována byla primárně vůle zůstavitele. Již Zákon 12 desek, který je nejstarší dochovanou kodifikací římského práva pocházející z poloviny 5. století před našim letopočtem, normoval, že *Uti legassit super pecunia tutelave suae rei, ita ius esto* neboli Jak kdo ustanovil o svém majetku nebo o poručenství nad svým hospodářstvím, tak budiž po právu.³⁵ Až dále následují ustanovení týkající se případů, kdy zůstavitel zemřel bez závěti. Samozřejmě i přesto právní věda nepochybuje, že i v římském právu je zákonná posloupnost tou starší. Nicméně je mimořádné, jak rychle došlo ke změně a ke kladení důrazu na autonomii vůle zůstavitele. Přesto nutno podotknout, že smyslem původního římského testamentu bylo zůstavitelovo opatření si dědice v případě, že neměl vlastních zákonných dědiců. Autoři pražské učebnice římského práva mluví přeneseně o jakési „adopci“ na případ smrti.³⁶ Později jistě muselo dojít k situaci, že o svém majetku chtěl rozhodovat i ten, kdo přirozené dědice měl. Postupně důraz na autonomii vůle musel nabýt obrovských rozměrů, jelikož se testament stal zcela pravidelným, běžným delačním důvodem. Zřízení testamentu se považovalo za povinnost řádného římského občana.³⁷

Ačkoliv římské právo stejně jako dnes rozlišovalo posloupnost zákonnou a testamentární, bylo římské dědické právo zvláštní v tom, že obě tyto posloupnosti nepůsobily vedle sebe. Zůstavitel tedy mohl pořídit o své pozůstalosti závěť a došlo k posloupnosti testamentární, nebo závěť nepořídil a dědění se řídilo intestátní posloupností.³⁸ Moderní pojetí dědického práva již akceptuje souběh obou posloupností vedle sebe. Zůstavitel může o části pozůstalosti pořídit závěti a zbývající část pozůstalosti se rozdělí podle zákonné posloupnosti.

Římské právo dědické bylo stejně jako další římskoprávní odvětví ovlivňováno působením praetora. Praetorova činnost zpočátku spočívala ve výkladu a zajištění řádného

---

³⁵ SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Praha: Orac, 2001, s. 19.

³⁶ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 276.

³⁷ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II., Právo majetkové*. Praha, 1935, s. 260.

³⁸ Zásada *Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*.

uplatňování civilního práva. Postupně praetor nejen vykládal strohé právo, často vymezené jen prostřednictvím zásad, ale taktéž jej začal doplňovat a dokonce i měnit. Tím vznikly dva typy posloupností v dědickém právu – civilní a praetorská. Každá se dále dělila na posloupnost testamentární a zákonnou. Ke sjednocení civilní a praetorské posloupnosti do jednoho typu došlo až novelami navazujícími na justiniánskou kodifikaci.³⁹

2.2 Intestátní posloupnost jako forma ochrany nepominutelných dědiců

I přesto, že Zákon 12 desek zavádí přednost vůle zůstavitele před zákonnou posloupností, právní věda se shoduje, že intestátní posloupnost je tou starší.⁴⁰ Historické důvody jsou tedy důvodem, proč se nejprve zabýváme ochranou nepominutelných dědiců prostřednictvím zákonné posloupnosti a až následně ochranou nepominutelných dědiců při dědění ze závěti. V moderních zákonících je zpravidla plně uznána přednost autonomie vůle, proto systematika bude obrácena a hlavní pozornost bude upřena na ochranu nepominutelného dědice při posloupnosti testamentární, jelikož intestátní posloupnost je ochranou nepominutelných dědiců již ze své podstaty.

Zemřel-li zůstavitel, aniž by pořídil platný testament, nastupovala posloupnost stanovená zákonem.⁴¹ Testamenty byly v římském právu přísně formalizovány a lze se domnívat, že případy namítnutí neplatnosti testamentu nebyly výjimkou. Východiskem intestátní posloupnosti byly vztahy založené příbuzenstvím. Počáteční vývoj intestátní posloupnosti upřednostňoval příbuzenství agnátské, později však bylo upozadováno až převážilo příbuzenství kognátské, založené na pokrevním příbuzenství.⁴² Římské rodiny tvořily jakési jednotky, kde nejvýznamnější roli hrál otec rodiny - *pater familias*. Ostatní členové rodiny byli podřízeni jeho moci. To se odráželo i v dědickém právu, kdy intestátním dědickým právem se rozuměla posloupnost po otci. Členy rodiny, kteří se smrtí *patera familias* stávali plnoprávními subjekty, osobami *sui iuris*, nazývala právní terminologie *heredes sui* – dědici vlastní. Zároveň však měli tito dědicové také postavení *heredes necessarii* – dědicové nutní. To mohlo být pro dědice značně nevýhodné, protože to znamenalo, že dědictví nabývali nezávisle na své vůli. Ačkoliv pozůstalost mohla být předlužena, *heredes sui et necessarii* nemohli dědictví odmítnout.⁴³ Zde se velmi silně projevovala velká provázanost římské rodiny během života, kdy každý člen zodpovídal za ekonomickou situaci rodiny. Mezi *heredes sui*

³⁹ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 267 - 269.

⁴⁰ Tamtéž, s. 266.

⁴¹ KINCL, Jaromír (ed). *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 175.

⁴² KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 270.

⁴³ KINCL: *Gaius: Učebnice...*, s. 139.

patřily především zůstavitelovy děti, ať již přirozené či adoptivní. Dále byly mezi *heredes sui* řazeni další případní potomci (např. vnuci), osoby sešvagřené (např. manželka zemřelého syna), za předpokladu, že byly podřízeny moci *patera familias*. V neposlední řadě byla mezi *heredes sui* řazena i manželka, která byla podřízena manželské moci.⁴⁴

Nejbližší potomci, tedy děti a také manželka dědili každý rovným dílem – tzv. dědění podle hlav. U vzdálenějšího potomstva docházelo k tzv. dědění podle kmenů. To spočívalo v tom, že vzdálenější potomci, jako byli například vnuci, dědili podíl, který připadal jejich již zemřelému předku. Zákonem 12 desek došlo pravděpodobně k rozšíření okruhu dědiců. Nedědil-li žádný z výše uvedených, docházelo k delaci na nejbližšího agnáta, nejčastěji se jednalo o jeho agnátské sourozence. Bylo-li nejbližších agnátů více, dědili podle hlav rovným dílem. Agnátsví bylo příbuzenství právní, které bylo zakládáno muži z důvodu zachování rodu jako ekonomické jednotky. Proto v případě intestátní posloupnosti po ženě vždy docházelo k přechodu na nejbližšího agnáta, jelikož žena neměla dědice vlastní. Pokud dědictví nenabyl ani nejbližší agnát, pozůstalost se stávala věcí ničí a mohla být volně okupována.⁴⁵

Upřednostňování agnátského principu však ne vždy vedlo ke spravedlivému rozdělení pozůstalosti, proto praetorovou činností docházelo k postupnému prosazování kognátského pokrevního principu. Agnátský princip například vylučoval dědické právo emancipovaného syna, který byl sice se zůstavitelem pokrevně spřízněn, avšak emancipací došlo k přetržení příbuzenství právního. Činností praetora dále došlo k rozšíření okruhu zákonných dědiců a jejich rozdělení do dědických tříd. Dědění podle tříd bylo významné v tom, že dědictví bylo nabízeno jednotlivým třídám postupně, jak to známe dodnes. Praetor uděloval dědicům, jejichž právo sejevilo jako nejlepší, *bonorum possessio* neboli držbu pozůstalosti. Dědic, který držbu dostal, měl pak výhodnější postavení v případných dědických sporech.⁴⁶

Dědické třídy byly podle římské právní vědy čtyři. První dědická třída byla nazvána *Unde liberi* a zahrnovala zůstavitelovy potomky, kteří měli postavení *heredes sui*, a také zůstavitelovy emancipované potomky. Dědilo se podle kmenů, proto bližší potomek (syn) vylučoval dědění vzdálenějšího potomka (vnuka). V druhé dědické třídě *Unde legitimi* byli povoláni opět zůstaviteli *sui* a v pozdější době, také ti, kteří byli za dědice povoláni císařskými zákony. Třetí třída byla nazvána *Unde proximi cognati* a do této dědické třídy náleželi všichni pokrevní příbuzní až do 6. stupně příbuzenství. Mezi dědice byli zahrnuti i pokrevní příbuzní po matce. Opět se uplatňovalo, že dědicové z bližšího stupně vylučují dědice ze vzdálenějšího

---

⁴⁴ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 269.

⁴⁵ Tamtéž, s. 271.

⁴⁶ Tamtéž, s. 272.

stupně. Více dědiců na téže stupni znamenalo rozdělení pozůstalosti rovným dílem. Čtvrtou a poslední dědickou třídu nazvala římská právní věda *Unde vir et uxor*. Za dědice byl povolán zůstavitelův manžel či manželka.⁴⁷

Ani justiniánská kodifikace neodstranila rozdíly mezi intestátní civilní a praetorskou posloupností. K úplnému sjednocení těchto dvou posloupností došlo až novelami č. 118 a č. 127. Zůstaly 4 dědické třídy, ovšem již nezáleželo, zda dědicem byla žena či muž, ani na charakteru příbuzenského vztahu. V první dědické třídě dědili zůstavitelovi potomci bez rozdílu. Ve druhé třídě byli povoláni zůstaviteli předci a sourozenci. Ve třetí třídě dědili nevlastní sourozenci a jejich děti. Do čtvrté dědické třídy náleželi všichni ostatní pokrevní příbuzní.⁴⁸

2.3 Počátky ochrany nepominutelných dědiců

2.3.1 Formální ochrana

Již první dochovaný pramen římského práva – Zákon 12 desek upřednostňuje testamentární dědickou posloupnost, kdy pro určení dědiců byla rozhodující autonomie vůle zůstavitele. Zřejmě prvotním impulzem pro zavedení testamentární posloupnosti byl testament zůstavitele, který neměl potomky. Logicky pak přišel na řadu i testament zůstavitele, který vlastní potomky měl a svým pořízením je ze své pozůstalosti vyloučil. V této situaci na sebe narážely dvě protichůdné síly. Jednou z nich byl rozvíjející se princip autonomie vůle, druhou byla existence *heredes sui et necessarii*. Zdálo se tedy jistě nespravedlivé srovnání postavení těchto dědiců vlastních a nezbytných v posloupnosti testamentární a intestátní. I z tohoto důvodu vznikl institut nepominutelných dědiců.

Ochrana v rané podobě tohoto institutu spočívala v povinnosti zůstavitele nepominout určité osoby v testamentu. O tom, že se jednalo o velmi slabou ochranu netřeba se dohadovat. Zůstavitel mohl potomkovi zůstavit toliko nepatrný díl, mohl potomka vydědit, aniž by uvedl důvod vydědění. Jediným požadavkem na zůstavitele bylo zmínit svého nepominutelného dědice v závěti.⁴⁹ Proto mluvíme o formální ochraně nepominutelných dědiců, jelikož materiálně nemuseli obdržet nic ze zůstavitelova majetku. Podle civilního práva měli postavení nepominutelných dědiců *heredes sui et necessarii*. Zvláštní postavení měl syn – *filius familias*. Syn musel být ustanoven dědicem nebo řádně vyděděn pro svou osobu. Nestalo-li se tak, testament se považoval za nespravedlivý a tudíž za neplatný – *testament iniustum* a syn dědil podle intestátní posloupnosti. Ostatní vlastní dědicové – *sui* museli být ustanoveni za dědice

⁴⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 242 – 243.

⁴⁸ Tamtéž, s. 244.

⁴⁹ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: Otto knihkupec, 1910, s. 1055.

nebo vydědění, postačovalo však vydědění všeobecným prohlášením.⁵⁰ Nesplnění tohoto požadavku působilo, že nepominutelní dědicové dědili společně s testamentárními dědici v tzv. posloupnosti proti testamentu. Je to jeden z výjimečných případů, kdy římské právo dovolovalo souběh testamentární a intestátní posloupnosti. Díl nepominutelných dědiců byl určován dle toho, kdo byli testamentárními dědici. Pakliže byl závětním dědicem dědic vlastní a nezbytný, byl jeho podíl a podíl nepominutelného dědice stejný. Pakliže však byla závětním dědicem osoba, která neměla postavení *heredes sui et necessarii*, byla tedy *extraneus*, obdrželi pominutí dědicové dohromady polovinu dědictví.⁵¹

Významné bylo postavení pohrobka (*postuma*) v římském dědickém právu. Existovala zásada, že narození *postuma* činilo testament neplatným z důvodu, že zůstavitel v době, kdy testament pořizoval, o existenci takové osoby nevěděl a nemohl ji ani předvídat. Jako *postumus* byl považován i ten, kdo přibyl do rodiny jiným způsobem než narozením, například adopcí.⁵² Později se tato zásada oslabovala tím, že bylo povoleno zůstaviteli případného *postuma* v závěti vydědit.⁵³

Civilní právo římské bylo však doplňováno a modifikováno působením praetora. Jeho činností docházelo ke zvyšování ochrany nepominutelných dědiců. Praetor uděloval držbu pozůstalosti – *bonorum possessio* všem dětem zůstavitele, nikoliv jen těm, kteří měli postavení *heredes sui et necessarii*. Okruh nepominutelných dědiců se díky působení praetora v podstatě kryl s první dědickou třídou podle intestátní praetorské posloupnosti. Praetor uděloval držbu těm, které považoval za nepominutelné dědice – *bonorum possessio contra tabulas*. O držbu mohli žádat ti, kteří byli pominuti v testamentu, také však ti, kteří byli v testamentu zmíněni. Nepominutelní dědicové praetorského práva dědili podle svých intestátních dědických podílů.⁵⁴ I vydědění bylo v praetorském právu přísnější, jelikož výslovně vydědění museli být všichni mužští nepominutelní dědicové, nikoliv pouze synové zůstavitele jako v civilním právu. Jestliže zůstavitel pominul v testamentu syna, testament se považoval za nespravedlivý a tudíž za neplatný. Praetor v tomto případě postupoval podle zásad praetorské intestátní posloupnosti.⁵⁵

---

⁵⁰ BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském. II., Právo obligační. Právo dědické.* Praha: nákl. vl., 1946, s. 147.

⁵¹ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 290.

⁵² SOMMER: *Učebnice...*, s. 308.

⁵³ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 1060.

⁵⁴ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 290.

⁵⁵ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 1061 – 1062.

2.3.2 Materiální ochrana

Formální práva nepominutelných dědiců se jen stěží dala považovat za dostatečnou ochranu. Až zavedení materiální ochrany zajistilo nepominutelným dědicům alespoň část majetku z pozůstalosti. Zanechání části majetku nejbližším příbuzným bylo nejprve chápáno jako určitý morální závazek či výraz lásky zůstavitele k příbuznému. Až teprve ve 2. století se toto morální pravidlo stalo pravidlem právním. Zprvu nebyl ani vymezen okruh osob, které měly být považovány za nepominutelné dědice, ani nebyla stanovena výše podílu, který ji měl připadnout. O těchto otázkách rozhodoval praetor podle svého uvážení.⁵⁶ Teprve později byl zákonem vymezen okruh nepominutelných dědiců. Mezi dědice, jichž nebylo možno opomenout, patřili zůstavitelovi potomci i předci a dokonce i zůstavitelovi sourozenci. Michal Skřejpek uvádí, že sourozenci mohli být považováni za nepominutelné dědice jen tehdy, byla-li pozůstalost odkázána osobě se špatnou pověstí.⁵⁷ V porovnání s moderními právními úpravami je tento okruh velmi široký. Zahrnutí takového počtu osob mělo své odůvodnění v koncepci římské rodiny jako samostatné ekonomické jednotky a jejím silném provázání.

I zde však byl uplatňován princip přednosti, podle kterého bližší příbuzný vylučoval práva příbuzného vzdálenějšího. Například žijící potomek vylučoval práva svých synů, zůstavitelových vnuků. Povinným předpokladem nepominutelného dědice bylo jeho zahrnutí mezi dědice intestátní. To znamená, že nepominutelným dědicem mohla být pouze osoba, která by byla dědicem zůstavitele ze zákona v případě nezřízení testamentu. Část majetku, kterou zůstavitel měl svým nepominutelným dědicům zanechat, byla nazvána *portio debita* neboli povinný díl.⁵⁸

2.4 Povinný díl

Výše povinného dílu byla nejprve stanovena na jednu čtvrtinu podílu, který by dědici plynul ze zákona. Tato výše byla pravděpodobně ovlivněna tzv. Falcidiovým zákonem, jenž se týkal stanovení maximálního omezení dědického podílu odkazy. Justinian svou kodifikací výši povinného dílu zvýšil. V případě, že zákonný podíl činil pouze jednu čtvrtinu či méně, povinný díl činil jednu polovinu zákonného podílu. Pokud však byl zákonný podíl vyšší, snižoval se povinný díl na jednu třetinu.⁵⁹ Prakticky to znamenalo, že v případě 5 synů měl každý z nich

---

⁵⁶ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 291.

⁵⁷ SKŘEJPEK: *Římské soukromé...*, s. 239.

⁵⁸ SOMMER: *Učebnice...*, s. 309.

⁵⁹ DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS de BÉRIER, Franciszek, DOSTALÍK, Petr. *Právo římské: základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 140 – 141.

nárok na dědický podíl ze zákona ve výši jedné pětiny a povinný díl každého činil jednu desetinu pozůstalosti. Naopak v případě tří synů, měl každý syn zákonný podíl na jednu třetinu a povinný díl činil jednu devítinu pozůstalosti. Pro účely výpočtu povinného dílu mohl nepominutelný dědic žádat, aby byl sepsán řádný seznam pozůstalosti.⁶⁰

Povinný díl mohl být zůstaven závětí, mohl být zanechán odkazem či darováním pro případ smrti. Později bylo uznáno, že povinný díl mohl být dán nepominutelnému dědici již za života zůstavitele a to například poskytnutím věna pro dceru či sjednáním koupitelného úřadu.⁶¹ Jestliže zůstavitel pamatoval na nepominutelného dědice a zanechal mu určitý dědický podíl, a to alespoň v rozsahu povinného dílu, nesměl být tento povinný díl omezen vedlejšími ustanoveními. Pakliže by byl omezen, tato ustanovení se považovala za neučiněná. Omezení platila pouze v části, ve které dědický podíl převyšoval povinný díl.⁶²

Nezanechal-li však zůstavitel nepominutelnému dědici nic nebo byl-li nepominutelný dědic na svém povinném dílu zkrácen, mohl svůj nárok na povinný díl uplatnit zvláštní žalobou, která se nazývala *querella inofficiosi testamenti*.⁶³ Podstatou žaloby byla stížnost, že zůstavitel učinil testamentem příkoří, když porušil citové vazby mezi příbuznými. Cílem žaloby, která směřovala proti testamentárnímu dědici, bylo prohlášení testamentu za inofficiozní. Následkem tohoto prohlášení bylo dědění podle zákonné posloupnosti, což bylo pro nepominutelného dědice značně výhodné, jelikož mu nepřipadal pouze povinný díl, ale celý dědický podíl podle zákona. Mohlo dojít ke zrušení testamentu úplnému nebo částečnému. Právo žalovat zanikalo v promlčecí lhůtě 5 let od okamžiku smrti zůstavitele.⁶⁴ Právo žalovat kverelou zanikalo v případě, že nepominutelný dědic uznal testament či pokud došlo k uzavření smíru s dědici. Je nutné však zdůraznit, že kverela se v římském právu považovala za krajní prostředek, jelikož jí byla napadána památka zůstavitele. Úspěšné uplatnění mělo za následek, že se na zůstavitele hledělo jako na nepřičetného v době pořízení závětí. Naopak neúspěšné uplatnění kverely mohlo mít velmi negativní důsledky pro dědice zkráceného na povinném dílu, jelikož takový nepominutelný dědic se stával dědicky nezpůsobilým, nehodným.⁶⁵

Jelikož kverela měla velmi závažné důsledky záležející na výsledku sporu, bylo Justinianem nařízeno, aby v případě, že zůstavitel na nepominutelného dědice pamatoval byť nepatrně, nebyla užívána kverela, která by rušila testament. Místo toho měla být používána

---

⁶⁰ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha Pandekt. III. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2010, s. 300.

⁶¹ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 1066.

⁶² Tamtéž, s. 1067.

⁶³ KLÍMA: *Querella inofficiosi...*, s. 9.

⁶⁴ DAJCZAK: *Právo římské...*, s. 139.

⁶⁵ BARTOŠEK, Milan. *Škola právního myšlení*. Praha: Karolinum, 1993, s. 161.

tzv. *actio suppletoria* neboli žaloba na doplnění dílu povinného, která spočívala v soudním uplatnění pohledávky vůči dědicům, aniž by došlo k zneplatnění testamentu. Římské právo znalo i další dědické žaloby podobající se kverele. Byla to žaloba na odvolání daru nebo věna pro zkrácení povinného dílu. Darování bylo neplatné, pokud v pozůstalosti byl nedostatek majetku k uhrazení povinných dílů nepominutelných dědiců. Žaloba mířila proti obdarovanému nebo jeho dědicům. Jejím smyslem bylo prohlásit darování za neplatné a předmět darování navrátit do pozůstalosti a tím zvýšit povinný díl. Právo podat žalobu se promlčovalo v pětileté lhůtě.⁶⁶

Justiniánovou novelou č. 115 z roku 542 došlo ke sloučení formálních a materiálních práv nepominutelných dědiců pro ascendenty a descendenty, nikoli však pro sourozence.⁶⁷ Z tohoto sloučení vyplývalo, že zůstavitel musel v testamentu své nepominutelné dědice ustanovit za dědice a zanechat jim povinný díl, ledaže by je vydědil. V případě, že se tak nestalo, mohl se nepominutelný dědic bránit kverelou.

2.5 Vydědění a dědická nezpůsobilost

Až do Justiniánovy novely č. 115 platilo, že důvod vydědění nemusel uveden. Důvody pro vydědění byly taxativně vymezeny a bylo jich celkem 14 pro descendenty a 8 pro ascendenty. Mezi důvody vydědění pro potomky patřila například těžká urážka, útok na život, neposkytnutí péče za duševní choroby či odpadnutí od katolické víry. Mezi důvody pro vydědění předků patřilo například soužití s tchýní či zabraňování pořizování závěti.⁶⁸ Pravdivost důvodů vydědění museli dokazovat dědicové z testamentu. Vydědění bylo, podobně jako testament, přísně formálním projevem vůle zůstavitele.⁶⁹

Podmínkou dědění každého dědice, nejen dědiců nepominutelných, byla jejich dědická způsobilost. Zcela dědicky způsobilí byli římscí občané. Naopak určitá omezení dědické způsobilosti postihovala ženy, otroky či právnické osoby. Vedle dědické nezpůsobilosti se navíc rozlišovala dědická nehodnost, ačkoliv následky byly obdobné. Dědicky nehodným se stal dědic, který zabil nebo fyzicky napadl zůstavitele či nepomstil jeho zabití. Dále také dědic, který se dopustil útoku na závěť zůstavitele ať již popíráním její platnosti či jejím zničením, nebo který ukradl věc náležející do pozůstalosti. Dědicky nezpůsobilou se stala také vdova, která se provdala před uplynutím smuteční doby.⁷⁰

---

⁶⁶ ARNDTS: *Učební kniha...*, s. 305.

⁶⁷ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 292.

⁶⁸ SKŘEJPEK: *Římské soukromé...*, s. 239.

⁶⁹ HEYROVSKÝ: *Dějiny...*, s. 1057.

⁷⁰ SOMMER: *Učebnice...*, s. 262 – 264.

2.6 Kolace

Smyslem praetorské činnosti bylo vyvažovat tvrdé dopady civilního práva. I proto byla praetorem zavedena v dědickém právu kolace. Jejím smyslem je započtení toho, co dědic získal od zůstavitele již za jeho života pro účely výpočtu dědického podílu. Původně však kolace vznikla k vyrovnání postavení emancipovaného syna, který mohl již za života nabývat pro sebe majetek a ostatních potomků podléhajících moci *patera familias*. Pro potřeby výpočtu podílu, měl emancipovaný syn přičíst své jmění k pozůstalosti. Kolační povinnost mohla být vyvolána jen v případě, pokud by účast emancipovaného syna na dědictví působila ostatním dědicům újmu. Nárok na kolaci měli pouze *heredes sui*. Až císařským zákonodárstvím byla kolační povinnost rozšířena na všechny descendenty a vztahovala se prakticky na vše, co potomci získali od zůstavitele.⁷¹ K rozšíření kolační povinnosti došlo za vlády Justiniána, který ji přiznal všeobecný charakter.⁷²

---

⁷¹ KINCL, URFUS, SKŘEJPEK: *Římské...*, s. 300 – 301.

⁷² BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, s. 65.

3 Obecný zákoník občanský z roku 1811

3.1 Cesta k modernímu soukromému právu s důrazem na právo dědické

České země byly již od roku 1526 pod nadvládou Habsburků. Je tedy logické, že jako součást habsburské monarchie platily na našem území zákony vydané v Rakousku. Jedním z nejdůležitějších právních předpisů se stal Obecný zákoník občanský z roku 1811 vydaný císařským patentem Františka I. č. 946/1811, v rakouském originále nazýván Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie, zkráceně ABGB. Tato rozsáhlá kodifikace byla uvedena v platnost 1. června 1811 a účinnost nastala k 1. lednu 1812 pro všechny země rakouského císařství, s výjimkou pro země uherské.⁷³ Základy této rozsáhlé kodifikace a unifikace soukromého práva se objevily již dříve, prvně za éry Marie Terezie. V roce 1766 byl návrh nazvaný jako Codex Theresianus dokončen. Byl však odmítnut silnou kritikou pro obrovský rozsah (přes 8 tisíc paragrafů) a pro jeho učebnicový charakter. Stal se však východiskem pro další kodifikační práce.⁷⁴ Za vlády Josefa II. byla zřízena Hortenova komise. Výsledek její činnosti bylo zrevidování první dílu tereziánského kodexu. Tento první díl Josef II. vydal v roce 1786 jako Josefínský občanský zákoník. Za vlády Leopolda II. byla vytvořena tzv. Martiniho osnova, která byla v roce 1797 vyhlášena platnou na území Haliče. Důvodem bylo pravděpodobně jednak prověření kvality osnovy, a jednak zaostalost Haliče. K dalšímu projednávání byla zřízena nová dvorská komise v čele s Franzem Zeillerem. Haličský zákoník byl podrobován posudkům a hodnocením. V roce 1801 byl projednáván prvotní návrh zohledňující nutné úpravy a od roku 1807 docházelo k revizi a superrevizi toho návrhu.⁷⁵ V roce 1811, jak již bylo uvedeno výše, vešel OZO v platnost. Skládal se ze tří dílů: O právu osobním, O právu k věcem a O ustanoveních společných pro práva osobní a práva věcná. V době svého vydání obsahoval 1502 paragrafů.⁷⁶

První světová válka mocně otrásla Evropou, mimo jiné vzniká nová Československá republika. Jedním z prvních zákonných opatření, které bylo na území mladičského státu provedeno, bylo vydání zákona č. 11/1918 Sb. známého spíše jako recepční zákon. Recepční se nazývá z toho důvodu, že jím byl převzat právní řád platný do té doby na území bývalé ČSR. Na území Čech, Moravy a Slezska bylo převzato rakouské právo včetně OZO a na území

⁷³ SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 19.

⁷⁴ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012, s. 10.

⁷⁵ HORÁK, Ondřej. Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 34.

⁷⁶ Zákon č. 946/1811, ABGB v původním znění. [cit. 28. února 2015] Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ABGB1811.htm>>.

Slovenska bylo recipováno uherské právo zvykové. Tím došlo k tzv. právnímu dualismu v soukromém právu, který zde trval až do přijetí OZ 1950. Význam OZO však byl a stále je obrovský, vždyť byl na našem území platný téměř 140 let. V Rakousku je ABGB v novelizovaném znění platný dodnes.⁷⁷

Právo dědické bylo obsaženo v prvním oddílu dílu druhého O právu k věcem, konkrétně byla právní úprava obsažena v § 531 až § 824. OZO rozlišoval tři delační důvody: dědickou smlouvu, závěť a zákon. Na rozdíl od římského práva mohly tyto delační důvody působit vedle sebe a jeden dědic mohl být dědicem na základě všech delačních důvodů. Dědická smlouva měla přednost před závětí i zákonem, zůstavitel však nemohl dědickou smlouvou pořídit o celé pozůstalosti. Část, o které zůstavitel nemohl pořídit dědickou smlouvou, mohla být zůstavena na základě závěti. Byla-li dědická smlouva neplatná či nebyla-li zřízena, mohl zůstavitel projevit svoji vůli ustanovit dědice svého majetku či jeho části v závěti, čímž nastupovala testamentární dědická posloupnost. Jestliže zůstavitel nepořídil o své pozůstalosti či její části ani dědickou smlouvou ani platnou závěť, aplikovala se posloupnost stanovená zákonem.⁷⁸ OZO byl postaven na principu tzv. ležící pozůstalosti, což znamenalo, že smrtí se pozůstalost stala majetkovým subjektem sui generis.⁷⁹ Zároveň došlo k dědickému nápadu a pozůstalost byla nabízena dědicům, kteří se o ni přihlásili dědickou přihláškou podle dědických titulů. Teprve projednáním pozůstalosti a jejím odevzdáním dědici odevzdací listinou se dědic stal vlastníkem pozůstalosti. Zvláštností dědického práva, kterou přinesl OZO, byla společná závěť manželů. Manželé mohli povolat za dědice sebe navzájem, mohli povolat společně osobu třetí, případně každý mohl ve společné závěti povolat za dědice někoho jiného.⁸⁰ Pokud závěť neobsahovala určení dědice, jednalo se o kodicil neboli dovětek. Dovětkem zůstavitel odkázal odkazovníkovi jednotlivou věc z pozůstalosti. Odkazovník však nebyl dědicem, nýbrž pouze obligačním věřitel, kterému vznikl nárok na vydání odkazu vůči dědici.⁸¹

3.2 Nepominutelný dědic

OZO zavedl legislativní pojem nepominutelný dědic. Ustanovení § 762 OZO ve spojení s § 764 OZO definovalo, kdo je nepominutelným dědicem. Nepominutelnými dědici byly

---

⁷⁷ Zákon č. 946/1811, ABGB v aktuálním znění. [cit. 28. února 2015] Dostupné na <<http://www.ibiblio.org/ais/abgb1.htm>>.

⁷⁸ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. [Díl] 5, Právo dědické*. Praha: Všeherd, 1933, s. 14.

⁷⁹ SVOBODA: *Dědické...*, s. 12.

⁸⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s. 27.

⁸¹ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická...*, s. 12.

osoby, na něž musel zůstavitel v posledním pořízení dědickým dílem pamatovat. Tyto osoby byly oprávněny požadovat dědický díl, který se nazývá povinný díl. Konkrétně byl vyjmenován okruh nepominutelných dědiců, kterými byly zůstavitelovy děti, a není-li jich, jeho rodiče. Výkladové pravidlo v § 763 OZO, tento okruh ještě rozšiřovalo, když pod názvem děti se rozuměli také vnuci a pravnuci zůstavitele, a pod názvem rodiče i všichni prarodiče, tedy dědové a babičky. Na rozdíl od římského práva již nebylo rozhodné, zda nepominutelným dědicem byla žena či muž, v tomto případě měli zástupci obou pohlaví stejná práva. Nebyl rozlišováno ani mezi manželskými a nemanželskými dětmi.

Nezbytnou podmínkou pro vznik nároku na povinný díl, bylo splnění požadavku uvedeného v § 763 větě druhé. Nepominutelnému dědici vzniklo právo na povinný díl, dědil-li by podle zákonné posloupnosti. To předkládá splnění dvou subpodmínek. Nepominutelný dědic musel vždy mít postavení dědice ze zákona a zároveň musel být v konkrétním případě nejbližším zákonným dědicem.⁸² Existence této podmínky mohla úplně vyloučit právo na povinný díl u prarodičů, kteří by jako jediní měli postavení nepominutelných dědiců, jestliže by žil některý ze sourozenců zůstavitele, kterého zákon řadí do druhé dědické třídy. Prarodiče podle zákona patřili až do třetí dědické třídy. Tato podmínka také prakticky omezovala široce stanovený okruh nepominutelných dědiců. Zemřel-li například zůstavitel, který zanechal dvě děti, tři vnuky a doposud žijící rodiče, všichni se mohli dle výše uvedeného považovat za nepominutelné dědice, uvedená podmínka však tento okruh omezila pouze na ty, kterým by připadlo dědictví podle zákona. Nepominutelnými dědici by tedy byly pouze zůstavitelovy děti. Druhou subpodmínkou bylo splnění dalších předpokladů, které musely být u každého dědice – absence dědické nezpůsobilosti, nehodnosti, vydědění či absence zřeknutí se dědického práva.

Slovenské právo vymezovalo nepominutelné dědice obdobně jako OZO s výjimkou prarodičů.⁸³

3.3 Povinný díl

Povinný díl OZO chápal jako právo výše uvedených nepominutelných dědiců na určité plnění. Charakter povinného dílu byl vyjasněn dvorským dekretem č. 781 sb. z. s. ze 3. ledna 1844, který normoval, že nepominutelný dědic nemá dědické právo, ani právo na jednotlivé kusy pozůstalosti, nýbrž jen nárok na zaplacení peněžité částky vyměřené zákonem.⁸⁴ Právo

⁸² KRČMÁŘ: *Právo občanské...*, s. 120 – 121.

⁸³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III, (§§ 531 až 858)*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 414.

⁸⁴ SVOBODA: *Dědické...*, s. 73.

na povinný díl bylo svým charakterem obligací, nikoliv dědickým právem. To mělo velký význam pro řešení otázky, kdy toto právo vzniká. Právo dědické vznikalo až smrtí zůstavitele, ovšem právo na povinný díl jako právo obligační vznikalo již za života zůstavitele. I z tohoto důvodu František Rouček a Jaromír Sedláček ve svém Komentáři rozlišují právo na povinný díl a nárok na povinný díl. Zůstavitel mohl právo na povinný díl již za života uspokojit, nejpozději měl právo na povinný díl uspokojit posledním pořízením. Jestliže však zůstavitel pořídil pro případ smrti a nerespektoval právo nepominutelných dědiců za života ani pro případ smrti, vznikal nepominutelným dědicům nárok na povinný díl jako dluh pozůstalosti.⁸⁵ Podle judikatury nárok na povinný díl vznikal až uplatněním práva na povinný díl.⁸⁶ Robert Mayr uvádí, že právo na povinný díl nenutilo zůstavitele, aby určité osoby povolal za své dědice, ani jej nenutilo tyto osoby vydědit, jelikož právo na povinný díl nebylo ani formálním ani materiálním právem dědickým.⁸⁷

Výše povinného dílu byla určena tím, kdo je nepominutelným dědicem. Potomci měli podle § 765 OZO právo na povinný díl ve výši poloviny toho, co by jim připadlo podle zákonné dědické posloupnosti. U předků byl povinný díl nižší. Rodiče a prarodiče měli podle § 766 OZO právo na povinný díl ve výši jedné třetiny toho, co by jim připadlo podle zákonné dědické posloupnosti. Jelikož základem pro výpočet povinného dílu byl podíl, který by připadl podle zákona, způsobovala existence osob, které sice neměly postavení nepominutelných dědiců, ovšem náležely do stejné zákonné dědické třídy jako nepominutelný dědic, faktické snížení povinného dílu. Jednalo se tedy především o případ manželky, která byla společně s dětmi zahrnuta do první dědické třídy podle zákona, neměla však postavení nepominutelného dědice. Měl-li zůstavitel manželku a 2 děti, dědili by podle zákona každý rovným dílem třetinu pozůstalosti. Povinné díly by náležely pouze dětem, když každé by mělo nárok na povinný díl ve výši jedné šestiny pozůstalosti. Dále bylo výslovně stanoveno v § 767 OZO, že pro účely výpočtu povinného dílu se nepřihlíží k osobám, které by byly bývaly spadaly do okruhu nepominutelných dědiců, ale které se dědického práva zřekly, staly se dědicky nezpůsobilými nebo byly vyděděny. Judikaturou bylo dovozeno, že pro účely výpočtu povinného dílu se musí počítat i s těmi zákonnými dědici, kteří nepodali dědickou přihlášku.⁸⁸

OZO rozlišoval případy, kdy zůstavitel na nepominutelného dědice pamatoval a kdy nikoliv. Pokud zůstavitel na nepominutelného dědice pamatoval, mohl jej povolat jako svého

---

⁸⁵ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář...*, s. 429 – 430.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 1944, sp. zn. Rc18787 Rv II 488/43.

⁸⁷ MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá, Právo dědické*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1927, s. 123.

⁸⁸ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 57.

zákonného dědice nepořízením závěti, jako svého závětního dědice povoláním k určitému podílu závětí či za svého odkazovníka zanecháním odkazu. Při testamentární posloupnosti mohl zůstavitel povolat nepominutelného dědice jako univerzálního dědice k dědickému podílu nebo mohl projevit výslovně vůli, aby nepominutelný dědic nebyl dědicem, ale aby mu vznikl pouhý obligační nárok. Zůstavitel mohl zanechat povinný díl i bez výslovného označení, že se jedná o povinný díl.⁸⁹ Podmínkou však bylo, že povinný díl, ať již byl zůstaven ve formě dědického podílu či odkazu, musel být zanechán volný, bez jakéhokoliv omezení. Pokud zůstavitel přece jen zanechal i určitá omezení, bylo rozhodné, zda to, co bylo zanecháno, dosahuje výše povinného dílu. Pokud zůstavitel povolal nepominutelného dědice pouze k majetku, který dosahoval hodnoty povinného dílu či méně, jakákoliv omezení byla neplatná. Pakliže zůstavitel povolal nepominutelného dědice k majetku, který přesahoval hodnotu povinného dílu, omezení byla ponechána jako platná pro tu část, která přesahovala hodnotu povinného dílu. Výjimkou z tohoto pravidla byly případy, kdy zůstavitel stanovil takovou podmínku, kterou nebylo možné zčásti splnit a zčásti nesplnit. Za platné bylo povolání zůstavitele, podle něhož si dědic mohl zvolit mezi věnováním s omezením nebo spokojením se s povinným dílem bez omezení. Tento případ byl nazýván jako tzv. cautela Socini.⁹⁰

Zůstavitel vůbec nemusel posledním pořízením pamatovat na nepominutelného dědice. Pakliže jej posledním pořízením na povinném dílu zkrátil či zcela opomenul, mohl tento nepominutelný dědic požadovat doplnění povinného dílu, respektive celý povinný díl. Zvýšená ochrana byla poskytnuta dětem, které sice zůstavitel opominul, ale důvodem tohoto opomenutí byla nevědomost zůstavitele o jejich existenci v době posledního pořízení.⁹¹ Následkem tohoto nevědomého opomenutí bylo to, že dítě se nemuselo spokojit s povinným dílem, který mu náležel jako nepominutelnému dědici. Dítě mohlo podle § 777 OZO požadovat dědický podíl. O výši dědického podílu rozhodovalo, zda vedle nevědomě opomenutého byly povolány další děti zůstavitele, které měly také postavení nepominutelných dědiců. Byl-li povolán k celé pozůstalosti jediný nepominutelný dědic nebo více nepominutelných dědiců k rovným podílům, připadl nevědomě opomenutému stejný dědický podíl jako ostatním. Pokud zůstavitel pořídil pro případ smrti a povolal dědice k různým podílům, mohl nevědomě opomenutý požadovat stejný dědický podíl, který připadal na dědice, kterému mělo připadnout nejméně, ale více než činila hodnota povinného dílu. Poslední případ nastával tehdy, kdy nevědomě opomenutý byl jediným nepominutelným potomkem. Tomuto dítěti bylo poskytována nejvyšší ochrana, jelikož

---

⁸⁹ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář...*, s. 445.

⁹⁰ KRČMÁŘ: *Právo občanské...*, s. 126.

⁹¹ SVOBODA: *Dědické...*, s. 76.

mohl žádat neplatnost závěti a tím vyvolání zákonné posloupnosti.⁹² Přesto i v tomto případě byla alespoň částečně chráněna vůle zůstavitele. Poslední pořízení zůstávalo v platnosti maximálně v rozsahu jedné čtvrtiny, kterou byl zanechán majetek ke zbožným či veřejně prospěšným účelům. Mlčky opomenutí předci, kteří měli postavení nepominutelných dědiců, mohli podle § 781 OZO vždy požadovat pouze povinný díl.

Byl-li nepominutelný dědic opomenut, mohl požadovat vyplacení povinného dílu. Za subjekty, vůči kterým mohl svůj nárok uplatňovat, považoval OZO ustavené dědice a odkazovníky. Ti byli zavázáni společně a poměrně. Aby bylo možné vyplatit nepominutelnému dědici povinný díl, musel být nejprve vypočten. Pro účely výpočtu bylo třeba provést odhad pozůstalosti. Sepsány měly být všechny majetkové hodnoty pozůstalosti včetně zůstavitelových pohledávek za třetími osobami a odečteny měly být zůstavitelovy dluhy včetně nákladů pohřbu a nákladů odhadu.⁹³ K majetkovým hodnotám pozůstalosti mohly být podle § 785 OZO připočteny⁹⁴ i dary, které zůstavitel učinil za života. K tomuto připočtení docházelo pouze na žádost dítěte oprávněného k povinnému dílu. Hodnota těchto darů se určovala podle výkladového ustanovení § 794 OZO. Hodnota movitých věcí byla určena cenou věci v době přijetí, hodnota nemovitých věcí se určovala až v době dědického nápadu. K hodnotě pozůstalosti nemohly být připočteny veškeré dary. Nepřipočítávaly se dary, které zůstavitel poskytl v době, kdy neměl potomků, dary, kterými neztenčil jmění kmenové, dary, kterými zůstavitel plnil svoji mravní povinnost, dary na obecně prospěšné účely a dary, které byly poskytnuty jiným osobám než nepominutelným dědicům před více než dvěma lety od zůstavitelovy smrti. Uplatněním nároku podle § 785 OZO docházelo ke zvýšení základu sloužícího k výpočtu povinného dílu, a tím zároveň mohlo u některých nepominutelných dědiců dojít ke zvýšení hodnoty jejich povinného dílu.⁹⁵ Je však nutno zdůraznit, že připočtením se docházelo pouze k fiktivnímu zvýšení hodnoty pozůstalosti, jelikož podle § 785 OZO nevznikal nárok na vrácení daru. Nepominutelným dědicům bylo přiznáno právo účastnit se odhadu pozůstalosti a činit připomínky. Nemohli však žádat, aby byla provedena dražba věcí z pozůstalosti, aby byla zjištěna pravá hodnota věcí. Povinný díl se podle § 786 OZO vypočítával bez zřetele na odkazy vznikající z poslední vůle. Z toho vyplývá, že obligační nárok nepominutelných dědiců měl přednost před obligačním nárokem odkazovníků na odkaz.

---

⁹² SVOBODA: *Dědické...*, s. 76 – 77.

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. února 1925, sp. zn. R I 69/25.

⁹⁴ Obecný zákoník občanský hovoří o vpočtení, domnívám se však, že pojem připočtení z dnešního pohledu vede k lepšímu pochopení tehdejší právní úpravy.

⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 1926, sp. zn. R I 215/26.

Jestliže byla výše povinného dílu řádně vyměřena a v mezidobí došlo ke zvýšení hodnoty pozůstalosti, nemohl již nepominutelný dědic žádat zvýšení povinného dílu.⁹⁶

3.4 Započtení na povinný díl

Při započtení dochází k tomu, že od hodnoty povinného dílu se odečítají určité hodnoty, které nepominutelný dědic obdržel již za života zůstavitele. K započtení docházelo vždy, ať již to zůstavitel nařídil, či nikoliv, avšak pouze u těch nepominutelných dědiců, kteří uplatnili svůj nárok na povinný díl. Předmětem započtení podle § 787 a násl. OZO bylo vše, co bylo nepominutelnému dědici zanecháno pro případ smrti a dále některá taxativně stanovená poskytnutí sloužící k osamostatnění⁹⁷ obdržená za života zůstavitele. Jednalo se o dání věna dceři či vnučce, u syna a vnuka mohlo jít o poskytnutí výbavy, při nastoupení k úřadu nebo při počátku živnosti. Započtení podléhalo i vše, co zůstavitel poskytl zletilému potomku na zaplacení dluhů. Potomkům vzdálenějším se započítávalo vše, co obdržel jejich předek. Rodičům se podle § 789 OZO započítávalo vše, co dostali zálohou, nejednalo-li se o poskytnutí zákonné podpory.

Způsob výpočtu povinného dílu při započtení byl určen následovně. K hodnotě pozůstalosti se připočítala hodnota poskytnutí uvedených v § 788 a § 789 OZO. Z uvedeného součtu se vypočetla hodnota zákonného dědického podílu, která byla nejprve podělena počtem nepominutelných dědiců a následně podělena buď dvěma u potomků, nebo třemi u ostatních nepominutelných dědiců. Od takto vypočteného povinného dílu se odečetlo poskytnutí, které konkrétní nepominutelný dědic přijal a tím byl povinný díl vypočten.⁹⁸ Započtením se zvyšoval povinný díl nepominutelného dědice, který za života od zůstavitele ničeho nedostal oproti nepominutelným dědicům, kterým byla tato jednání poskytována. Pokud jeden z nepominutelných dědiců získal již za života více, než kolik činil jeho povinný díl, nevznikala mu povinnost majetkové hodnoty vracet.

3.5 Nárok na zaopatření

Určitým osobám OZO přiznával zvláštní dědické nároky, jejichž výše nebyla odvislá od hodnoty pozůstalosti. Jednalo se o nárok na nutnou výživu podle § 795 OZO, který připadl nepominutelnému dědici, třebaže byl vyloučen z práva na povinný díl, a nárok na slušnou

---

⁹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. října 1921, sp. zn. Rv I 321/21.

⁹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 1924, sp. zn. Rv I 656/24.

⁹⁸ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář...*, s. 473.

výživu podle § 796 OZO. Nepominutelný dědic vyloučený z práva na povinný díl byl dědic, který byl vyděděn, dědicky nehodný, resp. došlo u něj k naplnění důvodů dědické nezpůsobilosti, či dědic, který se dědictví vzdal. Pozůstalý manžel měl nárok na slušnou výživu, pokud byly splněny zákonné podmínky. Manželství muselo trvat až do smrti zůstavitele, manžel neuzavřel nové manželství a především zde musela být potřeba pozůstalého manžela při nedostatku slušné výživy. Hodnota poskytované výživy nesměla přesáhnout hodnotu zákonného dědického podílu manžela.⁹⁹ Nárok na slušnou výživu nebylo možné požadovat při předlužení pozůstalosti. Manžel, který splňoval veškeré zákonné podmínky, měl stejné postavení jako ostatní věřitelé, měl tedy i přednost před právem nepominutelného dědice na povinný díl.¹⁰⁰

3.6 Odvolání daru pro zkrácení povinného dílu

OZO upravoval možnost odvolání daru pro zkrácení povinného dílu v § 951. Aplikace tohoto ustanovení nastávala tehdy, byla-li pozůstalost nedostatečná k vyplacení povinného dílu. Nepominutelný dědic mohl žádat vydání daru na osobě, kterou zůstavitel obdaroval. Pokud bylo obdarovaných více, vrátit dar má ten, komu byl dar poskytnut v době, která je nejbližší smrti zůstavitele. Ten, kdo byl obdarován dříve, je povinen vrátit dar jen tehdy, není-li pozdější obdarovaný k vydání daru povinen. Jestliže byl obdarovaný sám nepominutelným dědicem, byl povinen vrátit dar jen v rozsahu, v jakém plnění získané od zůstavitele převyšovalo hodnotu povinného dílu.¹⁰¹ Pokud nepominutelný dědic odvolal dar, mohl na obdarovaném požadovat pouze vydání daru, nikoliv její hodnoty v penězích.¹⁰² Obdarovaný se mohl zprostit povinnosti vydat dar, pokud složil peněžitou hodnotu daru.¹⁰³ V původním znění OZO bylo možné odvolat dar bez časového omezení, po novele se časová neomezenost vztahovala pouze na nepominutelné dědice.

3.7 Vydědění

Zůstavitel mohl projevit vůli, že chce nepominutelného dědice vydědit. Vydědění bylo možné jen při naplnění zákonných důvodů. Jestliže byl nepominutelný dědic vyděděn bezdůvodně, vznikalo mu právo na povinný díl.¹⁰⁴ OZO připouštěl i vydědění mlčky, vždy však

---

⁹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. března 1921, sp. zn. Rv I 8/21.

¹⁰⁰ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář...*, s. 485.

¹⁰¹ BÍLEK, ŠEŠINA: *Dědické právo...*, s. 70.

¹⁰² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. července 1922, sp. zn. R I 809/22.

¹⁰³ MAYR: *Soustava občanského...*, s. 133.

¹⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. května 1919, sp. zn. Rv I 221/19.

musel být dán zákonný důvod pro vydědění. Při vydědění mlčky docházelo k převrácení důkazního břemene, kdy je to dědic, který musí prokázat důvod vydědění. Právní teorie se shodovala, že vyděděním mohlo dojít k odnětí povinného dílu zcela i pouze pro určitou část.¹⁰⁵ Zůstavitel mohl také nařídít vydědění podmíněně.

Důvody pro vydědění byly upraveny v ustanovení § 768, § 769 a § 773 OZO. Dítě mohlo být vyloučeno z práva na povinný díl, zanechalo-li zůstavitele v nouzi bez pomoci. Opuštění v nouzi se vztahovalo pouze na zůstavitele, nikoliv další osoby blízké zůstaviteli. Je to z důvodu, že předpoklady pro vydědění byly stanoveny taxativně a jelikož mohou způsobovat velmi tíživé dopady do práv osob zpravidla blízkých zůstaviteli, bylo třeba je vykládat restriktivně. Podmínkou pro uplatnění tohoto důvodu také bylo, že dítě o nouzi zůstavitele vědělo a mělo možnost zůstaviteli pomoci.¹⁰⁶

Druhým zákonným důvodem, pro který mohl být potomek vyděděn, bylo odsouzení k trestu odnětí svobody na dobu delší než 20 let.

Třetí zákonný důvod byl definován pravděpodobně nejvíce obecně. Vyděděno mohlo být dítě, které vedlo život takovým způsobem porušujícím zásady veřejné mravnosti. K tomu, aby tento důvod byl naplněn, postačovala pouhá způsobilost vyvolat pohoršení veřejnosti, nikoli faktické pohoršení.¹⁰⁷

Důvod odpadnutí od křesťanství byl zrušen již za dob Rakouska - Uherska novelou z roku 1868.

Z těchto všech důvodů mohli být vydědění též rodiče. Ti navíc mohli být vydědění podle § 769 OZO i z důvodu úplného zanedbání výchovy dítěte.

Posledním důvodem, pro nějž bylo vydědění umožněno, byla důvodná obava u zadluženého nebo marnotratného nepominutelného dědice, že by svým dětem nezanechal ničeho. Podmínkou platnosti tohoto důvodu vydědění bylo, že zůstavitel zanechá povinný díl potomkům vyděděného. Neměla-li tato osoba děti, nemohl být pro tento důvod vydědění použit.¹⁰⁸

3.8 ABGB v současnosti

Na závěr této kapitoly bych rád připojil několik poznámek k právní úpravě ochrany nepominutelných dědiců v rakouském právu. V Československu byl sice OZO, který je

---

¹⁰⁵ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář...*, s. 438.

¹⁰⁶ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická...*, s. 38.

¹⁰⁷ KRČMÁŘ: *Právo občanské...*, s. 122.

¹⁰⁸ MAYR: *Soustava...*, s. 135.

v Rakousku označován zkratkou ABGB, zrušen přijetím OZ 1950, v Rakousku však ABGB platí dodnes. Dědické právo zde patří k nejstabilnějším částem občanského práva, jelikož v něm za posledních dvě stě let nedošlo k výrazným změnám. Přestože je velmi ceněna stabilita dědického práva, objevují se v rakouské právní vědě názory, že i dědické právo včetně právní úpravy povinného dílu určitou reformu a modernizaci potřebuje. Ojedinelé názory požadují dokonce zrušení úpravy povinného dílu, nesetkávají se však s úspěchem i přesto, že role rodiny v posledních desetiletích stále více ustupuje do pozadí. Odstranění práva povinného podílu by však mohlo vést i ke zpochybnění principu familiarizace užitého v úpravě dědění ze zákona, a tím i ke zpochybnění celé úpravy dědění ze zákona. Úvahy a návrhy se proto zaměřují spíše na zmenšení okruhu nepominutelných dědiců či na snížení povinného dílu. Smyslem práva na povinný díl je především ochrana slabší strany, což platí bezvýhradně u nezletilých potomků. Nikoliv však již u potomků zletilých, u nichž zpravidla odpadá závislost na finančních prostředcích rodičů.¹⁰⁹ K návrhům se často přiřazuje i umožnění posunutí termínu splatnosti povinného dílu, jelikož nejsou ojedinělé případy, kdy dědic není schopen vyplatit povinný díl a je tudíž nucen zbavovat se hodnot nabytých dědění, jen aby byl schopen vyplatit povinný díl. Jako velmi potřebná, leč obtížná, se jeví potřeba reformy právní úpravy započtení, která je velmi chaotická. K odstranění neshod zatím nevedly ani pokusy o novelizace ani výklad prostřednictvím soudní judikatury.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ WELSER, Rudolf. Erbrechtsentwicklung in Österreich und Deutschland: Reform des Pflichtteilsrechts. In WELSER, Rudolf (ed). *Erbrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2009, s. 3.

¹¹⁰ WELSER, Rudolf. K reformě práva povinného (neopominutelného) dědického podílu v Rakousku a v Německu. In HURDÍK, Jan a kol. (ed). *Tradice a inovace v občanském právu*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 70 – 75.

4 Návrh občanského zákoníku z roku 1937

Jak jsem již zmínil v přechozí kapitole, byl recepční normou převzat do našeho právního řádu OZO. Na Slovensku však došlo k recepci zvykového uherského práva. Tím došlo k nechtěnému právnímu dualismu v rámci jednotného státu. Do úvahy připadalo několik variant unifikace práva. Ministerstvo spravedlnosti nejprve pořídilo český překlad OZO a zvažovalo jeho zavedení na celém území. Profesoři Jan Krčmář a Emil Svoboda navrhovali umírněnou reformu OZO, než pouhý překlad rakouského zákona. Na konci roku 1920 byly zřízeny subkomitety, jejichž smyslem bylo zrevidovat příslušné části občanského zákoníku. Obecně bylo doporučeno přihlížet také k právu platnému na Slovensku. Referentem subkomitétu pro úpravu práva dědického byl ustanoven Emil Svoboda. Už v roce 1921 byly dokončeny návrhy zabývající se dědickým právem a právem věcným. Ostatní subkomitety dokončily návrhy dalších částí v roce 1923. Další práce probíhaly v letech 1926 až 1931 v rámci tzv. superrevizní komise, která měla jednotlivé návrhy spojit ve funkční celek. Členy této komise byli jak jednotliví referenti příslušných částí, zástupci ministerstev a členové komise zabývající se právem na Slovensku. V letech 1934 až 1935 probíhalo mezirezortní připomínkové řízení, které vedlo k závěrečným redakčním pracím. Dne 4. prosince 1936 vláda schválila návrh občanského zákoníku. Oběma komorám byl předložen 15. března 1937.¹¹¹

Přestože bylo již poměrně brzy započato s přípravami, díky různým politickým rozběrům, neschopnosti vládních stran sjednotit se v názorech na koncepci některých občanskoprávních institucí, a zejména díky tomu, že přes určitý vývoj byl rakouský zákoník stále použitelný a řešil i aktuální problémy ve společnosti se stále objevující, nadšením a úsilím o vydání a dokončení tohoto nového občanského zákoníku postupně ochabovalo. S příchodem druhé světové války bylo přijetí návrhu již bez šance na úspěch.

V rámci této kapitoly se budu zabývat především navrhovanými změnami, ať již změnami navrhovanými již návrhem subkomitétu pro právo dědické z roku 1921, tak i změnami obsaženými v samotném vládním návrhu z roku 1937 v porovnání s platným OZO.

4.1 Návrh subkomitétu z roku 1921

Již v úvodních ustanoveních § 762 a § 764 OZO, mělo dojít ke změnám. Subkomitétem byla navržena změna pojmu nepominutelný dědic na vhodnější označení nepominutelný čekatel. I přes vědomost nedokonalosti pojmu čekatel, domnívala se subkomise, že pojem

---

¹¹¹ HORÁK: Dějiny kodifikace..., s. 40.

čekatel je vhodnější než pojem dědic, jelikož nepominutelný dědic nemá nárok na dědický podíl, ale pouze na pohledávku z pozůstalosti. Dále mělo dojít k rozšíření okruhu nepominutelných čekatelů o pozůstalou vdovu, nikoli však o vdovce.¹¹² Důvodem takové úpravy pravděpodobně bylo horší ekonomické postavení žen v porovnání s postavením mužů v době první republiky. Dále měla být zpřesněna formulace ustanovení tak, aby bylo nepochybné, že nepominutelnému dědici vzniká nárok na část hodnoty pozůstalosti. Nepominutelný nárok vdovy měl spočívat v poživacím právu k polovině pozůstalosti. Vždy se však mělo vdově dostat alespoň tolik, kolik by postačovalo ke slušné výživě, jak to odpovídalo § 796 OZO. Pokud by však rozsah poživacího práva k polovině pozůstalosti byl shledán jako nadbytečný, mohli by dědicové žádat redukcí poživacího práva soudem.

Ke změnám mělo dojít v právní úpravě připočtení darů podle § 785 OZO. Podle tohoto ustanovení mělo dojít na návrh dítěte k připočtení hodnoty darů k pozůstalosti, aby bylo dosaženo spravedlivějšího výpočtu povinného dílu. Návrh redukuje výjimky stanovené v § 785 OZO. Z připočtení neměly být vyloučeny dary, ke kterým došlo tehdy, kdy zůstavitel neměl děti a dále dary, ve prospěch veřejně užitečných účelů.¹¹³ Mělo dojít i ke změně výkladového ustanovení § 794 OZO, podle kterého mělo dojít ke sjednocení rozhodného okamžiku pro určení hodnoty pro případy započtení u věcí movitých i nemovitých. Nově měla být hodnota daru věci movité i nemovité posuzována podle doby odevzdání.¹¹⁴

Subkomise navrhovala odstranění možnosti vydědění mlčky.¹¹⁵ Zůstavitel musel nepominutelného čekatele výslovně vydědit pořízením ve formě závěti, nadále však nemusel v posledním pořízení uvádět důvod vydědění, který pak vůči vyděděnému musel prokázat dědic.

4.2 Vládní návrh z roku 1937

Vládní návrh občanského zákoníku nepřevzal navrhované rozšíření okruhu nepominutelných dědiců o vdovu zůstavitele. Ani nebyl přijat návrh Emila Svobody na změnu označení nepominutelných dědiců.¹¹⁶

---

¹¹² SVOBODA, Emil. *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 65.

¹¹³ Tamtéž, s. 72.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 75.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 68.

¹¹⁶ Tisk 425 vládní návrh občanského zákoníku. Důvodová zpráva k hlavě 21. [online]. 1937 [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_24.htm>.

Výrazná změna byla navrhována ohledně toho, k čemu přihlížet při výpočtu povinného dílu. Právní úpravu toho obsahoval v platném právu § 767 OZO, podle něhož nemělo být k těm, kdo se zřekli, byli dědicky nezpůsobilí či byli vydědění, při výpočtu povinného dílu přihlíženo. Navrhovaná úprava v § 577 OZ 1937 obsahovala opačné pravidlo. Tyto osoby neměly nadále právo na povinný díl, ale při výpočtu povinného dílu k nim přihlíženo být mělo.¹¹⁷

Návrh subkomise stanovící hodnotu věci při započtení k okamžiku jejich odevzdání jak pro věci hmotné i nehmotné, byl do vládního návrhu převzat. Podobně bylo naloženo i s návrhem subkomise týkajícího se výjimek při připočtení.

Některé z důvodů vydědění byly OZ 1937 nově formulovány. Odsouzení pro zločin jako důvod pro vydědění již nebyl omezen pevnou výměrou trestu. Pevnou výměru nahradila abstraktnější formulace, když důvodem pro vydědění mělo být odsouzení pro zločin svědčící o zvrhlé povaze. Pakliže byl nepominutelný dědic vyděděn a to zejména z důvodu, že neposkytl potřebnou pomoc v nouzi nebo z důvodu, že vede zhýralý život, bylo přiznáno pominutí důvodu ze zákona, pokud dojde k polepšení dítěte.¹¹⁸ K vydědění mohlo dojít i mlčky, do vládního návrhu nebyl převzat koncept výslovného vydědění navržený subkomitétém.

Ačkoliv nedošlo k rozšíření okruhu nepominutelných dědiců, můžeme sledovat rozšíření práv manžela na zaopatření. Podle OZ 1937 manželu náleželo užívací právo na nemovitostech, které by mu připadly podle zákona, dále zaopatření po dobu vdovství, pokud se mu zaopatření nedostává jinak. Jelikož podle OZO měl manžel postavení věřitele při uplatňování nároku na výživu a měl tím přednost před nepominutelnými dědici, kteří uplatňovali právo na povinný díl, obsahoval vládní návrh ochranu potomků. Právo na zaopatření v rozsahu obvyčejné výživy bylo přiznáno vdově i těhotné ženě a jiným osobám, které požívaly bezplatného zaopatření od zůstavitele.

Právní úprava odvolání daru pro zkrácení povinného dílu byla zpřesněna, když bylo stanoveno, že nelze vymáhat dar, který se stal dříve než tři roky před smrtí zůstavitele. Povinnost vrátit dar nebo jeho hodnotu nemá ten, kdo již dar nemá. Toto pravidlo však neplatilo tehdy, jestliže obdarovaný se daru zbavil proto, aby jej nemusel vracet.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Tisk 425 vládní návrh občanského zákoníku. § 574 a násl. [online]. 1937 [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_07.htm>.

¹¹⁸ Tamtéž, § 579.

¹¹⁹ Tisk 425 vládní návrh občanského zákoníku. § 796 a násl. [online]. 1937 [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_09.htm>.

5 Občanský zákoník z roku 1950

Po skončení II. světové války byly práce na předválečném návrhu občanského zákoníku znovu obnoveny. Osloven byl jeden z hlavních tvůrců návrhu Jan Krčmář, text návrhu byl znovu vytisknut za účelem podněcení nových odborných debat. Situace však ani po válce nebyla pro OZ 1937 příznivá. Soukromé právo muselo řešit problémy pomnichovského a poválečného vývoje, navíc postupně docházelo k velkým změnám politické a společenské situace. Únor 1948 změnil politickou situaci natolik, že přijetí OZ 1937 již nebylo možné.¹²⁰

Vláda vedená ministerským předsedou Klementem Gottwaldem uložila usnesením ze 7. a 14. července 1948 ministerstvu spravedlnosti vypracování osnov zákonných předpisů, jimiž mělo být do dvou let přijato nové socialistické právo. Na ministerstvu vznikl odbor pro urychlenou kodifikaci práva. Veškerou kodifikační činnost ovšem řídila tzv. politická komise. Hlavními referenty nového návrhu byli jmenováni Bedřich Andres a Viktor Knapp.¹²¹ I přes velké politické změny byl znatelný vliv Krčmáře na výslednou podobu středního kodexu. Dnes jsou především jemu přiznávány zásluhy na tom, že OZ 1950 úplně neopustil střeoevropské pojetí soukromého práva. Nový občanský zákoník č. 141/1950 Sb. byl přijat 25. října 1950 s účinností od 1. ledna 1951. Po více než čtvrtstoletí společného soužití Čechů a Slováků ve společném státě došlo k odstranění duality v občanském právu.

Dědické právo v OZ 1950 ovšem doznalo obrovských změn. Řada institutů nebyla převzata vůbec, některé byly naplněny úplně novým obsahem. Došlo k velké redukci právní úpravy dědického práva. Příčiny můžeme spatřovat v pohledu socialismu na soukromé vlastnictví a jeho vztah k dědickému právu. Soukromé vlastnictví výrobních prostředků bylo viděno pouze jako základ pro vykořisťování osob, které svou prací z levných výrobních prostředků vytvářely drahé výrobky za nepatrnou mzdu, čímž vlastníci těchto výrobních prostředků bohatli, a osoby, které pouze poskytovaly svou práci, byly dále chudší a chudší. Kapitalistické dědické právo toto vykořisťování dále umocňovalo tím, že výrobní prostředky zůstávaly v rukou soukromých vlastníků. Proto bylo prezentováno, že socialistické dědické právo se od základů mění, od materiálního pojetí k pojetí rodinnému.¹²² Vlastnictví vzniká spoluprací nejbližších členů rodiny, proto socialistické dědické právo podporovalo pouze tyto

---

¹²⁰ KUKLÍK, Jan. Všeobecný zákoník občanský (ABGB) v Československém právu 1918-1950. In HRUŠÁKOVÁ, M. (ed). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva*. Praha: Leges. 2011, s. 108.

¹²¹ Tamtéž, s. 110 – 111.

¹²² HOLUB: *Komentář...*, s. 17.

nejbližší členy. Před vůlí zůstavitele, který majetek shromáždil, byli upřednostňováni živí lidé, kterým má dědické právo připadnout.

Pod velkou kritikou ze strany socialistického práva byl především institut rodinného fideikomisu, který však již byl zrušen v meziválečném období. Dále jsou kritizovány odkazy, dědické smlouvy a závěť. To vede k tomu, že OZ 1950 již rozlišuje pouze dva dědické tituly – zákon a závěť.¹²³ Společným jmenovatelem této kritiky je možnost obejít zákonnou dědickou posloupnost. Pravým důvodem preference zákonné dědické posloupnosti však rozhodně nebylo posílení rodinných vztahů, nýbrž institut odúmrti. OZ 1950 rozlišoval totiž pouze dvě zákonné dědické třídy. Neměl-li tedy zůstavitel blízkého příbuzného, který by do jedné z těchto dvou dědických tříd spadal, dědictví připadlo státu. A to rozhodně častěji než za účinnosti OZO. Nebylo přijato pojetí dědických přihlášek a institutu ležící pozůstalosti. Smrtí zůstavitele se dědic stává ze zákona vlastníkem zděděných věcí. Dědici je dána možnost dědictví odmítnout. Zachována je možnost zřici se dědictví smlouvou se zůstavitelem. Podstata pojetí odkazu byla zdeformována.

5.1 Dědění ze zákona

Jako primární způsob dědění byla uznána zákonná dědická posloupnost, která měla přednost před děděním ze závěti.¹²⁴ Tato preference vyplývala nejen ze struktury OZ 1950, kdy byla nejprve upravena zákonná posloupnost, a až poté posloupnost dle závěti, ale též ze snížení možností pořídit pro případ smrti a z úpravy nepominutelných dědiců.

V prvé dědické skupině byly zůstavitelovy děti a pozůstalý manžel. Všichni dědili rovným dílem. Platilo právo reprezentace, tudíž nedědilo-li některé ze zůstavitelových dětí, dědily jeho děti – zůstavitelovi vnuci, případně jejich potomci. Nedědilo-li dítě, které nemělo vlastní potomky, jeho podíl přirůstal k podílům ostatních.¹²⁵

Druhá dědická třída zahrnovala opět zůstavitelova manžela, který v první dědické třídě nemohl dědit sám, zůstavitelovy rodiče a osoby, které se zůstavitelem žily nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny a z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele. Manželu ve druhé dědické třídě náležela vždy nejméně polovina majetku, ostatní dědili rovným dílem.¹²⁶ Zákonným dědickým právem pro osobu žijící ve společné domácnosti se otevírala možnost

---

¹²³ HOLUB: *Komentář...*, s. 20.

¹²⁴ Tamtéž, s. 17.

¹²⁵ KNAPP, ANDRES: *Učebnice občanského...*, s. 31.

¹²⁶ Tamtéž, s. 32 – 35.

zanechání majetku osobě, která se zůstavitelem nebyla příbuzná ani pokrevně, ani právně (adopcí) ani uzavřením manželství. Dle mého názoru je toto další z případů porušení deklarovaných zásad socialistického dědického práva, v tomto případě preference dědického práva v rámci rodinných vztahů. Nedědil-li některý z rodičů zůstavitele, nastupovaly na jeho místo jejich děti, tj. zůstavitelovi sourozenci. Nedědil-li některý z rodičů zůstavitele nemajíc ani vlastní potomky, nastupovali na jeho místo jeho rodiče, tj. prarodiče zůstavitele.¹²⁷

5.2 Ochrana při dědění ze závěti

Klíčovým ustanovením, které mělo chránit nepominutelné dědice před zlovůlí zůstavitele, se stalo ustanovení § 551 OZ 1950. Za nepominutelné dědice byli považováni potomci zůstavitele, zůstavitelovi rodiče a prarodiče. U potomků byli po vzoru ze sovětského práva rozlišováni potomci nezletilí a potomci zletilí.¹²⁸ Rodiče a prarodiče byli nepominutelnými dědici za podmínek, že jsou v nouzi a práce neschopní. Obě podmínky musely být splněny kumulativně, nikoliv alternativně, jak zjevně nesprávně uvádí Karel Petrželka.¹²⁹ Opět bylo stanoveno, že osoba je nepominutelným dědicem jen v případě, že by jí připadl dědický podíl ze zákona. Žijící děti zůstavitele vylučovaly ostatní zůstavitelovy vzdálenější potomky i zůstavitelovy rodiče a prarodiče. Potomek vždy vylučoval, aby byl rodič zůstavitele nepominutelným dědicem, třebaže byl takový rodič v nouzi a práce neschopný. Nouzi OZ 1950 nedefinoval, ale rozuměl se jí stav, v němž potřebná osoba nemohla uhradit náklady na osobní potřeby odpovídající jejím poměrům. Za práce neschopnou se považovala osoba, která pro vysoký věk, tělesný nebo duševní stav nemohla vykonávat práci.¹³⁰ Osoba, která se svého dědického práva zřekla, své dědické právo odmítla, která byla dědicky nezpůsobilá nebo která byla zůstavitelem platně vyděděna, nebyla nepominutelným dědicem.

Nejzásadnější změna a zároveň uznání přednosti zákonné dědické posloupnosti před posloupností testamentární spočívala ve změně charakteru nároku nepominutelného dědice. Nepominutelnému dědici již nebyl přiznán pouhý povinný díl v podobě peněžité pohledávky za závětním dědicem, bylo mu umožněno požadovat vydání tří čtvrtin dědického podílu, který mu náleží podle zákona, u nezletilého nepominutelného dědice dokonce celý dědický podíl. Změnilo se tak postavení nepominutelného dědice, který již nebyl pouhým věřitelem, nýbrž

---

¹²⁷ KNAPP, ANDRES: *Učebnice občanského...*, s. 32.

¹²⁸ HORÁK, Ondřej. Tzv. Nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 384.

¹²⁹ PETRŽELKA, Karel. Nové československé právo dědické. In KNAPP, Viktor, PETRŽELKA, Karel, ŠKUNDIN, Z. I. *K otázkám nového občanského práva*. Praha: Orbis, 195, s. 65.

¹³⁰ HOLUB: *Komentář...*, s. 193.

zákonným dědicem. Povinný díl v podobě, jak byl znám z úpravy v OZO, tedy pohledávka nepominutelného dědice na peněžitou částku odpovídající nejvýše polovině hodnoty dědického podílu, byl odstraněn s nebývalou kritikou. Předmětem kritiky se stalo především to, že úprava povinného dílu nezakládala vztah dědický, nýbrž pouze vztah obligační, dále se jevila jako nedostatečná výše povinného dílu i způsob jeho výplaty. Všechny tyto důvody vedly k zjištění, že povinný díl nedostatečně omezuje vůli zůstavitele, ani se nejedná o velkou obtíž pro závětního dědice.¹³¹

Zůstavitel vdovec či rozvedený mající nezletilého potomka byl prakticky zcela vyloučen z možnosti pořídit pro případ smrti závěti. Slovo prakticky je užito záměrně, jelikož nepominutelný dědic musel uplatnit relativní neplatnost závěti. Takový postup byl však velmi nepravděpodobný a byl možný snad jen v případě obrovského respektu potomka k vůli zůstavitele, třebaže byl jeho posledním pořízením opomenut. Navíc nutno podotknout, že § 551 OZ 1950 byl předmětem sporů, protože nebylo úplně jasné, zda opomenutí vede k relativní neplatnosti či absolutní neplatnosti závěti, ke které je třeba přihlížet ex offio. Praxe se přiklonila k názoru zastávajícímu nutnost uplatnění relativní neplatnosti ovšem s tím, že hlavním kritériem pro rozlišení je obecný zájem na prohlášení úkonu za neplatný.¹³² Specifickými byly případy, kdy nepominutelným dědicem byl nezletilý či osoba nesvéprávná, kdy zákonný zástupce prohlašoval neuplatnění nároku, jelikož toto prohlášení bylo podmíněno schválením soudu. Renáta Medunová hovoří o absolutní ochraně nezletilých nepominutelných dědiců, jelikož jim připadá celý dědický podíl ze zákona a nelze si představit situaci, kdy soud schválí neuplatnění relativní neplatnosti závěti odporující právům nepominutelných dědiců.¹³³ Jediným zákonem výslovně upraveným postupem, jak mohl zůstavitel nepominutelného dědice vyloučit z dědění, bylo pouze platné vydědění. Druhou možností zůstavitele, již zákonem výslovně neupravenou, byly majetkové dispozice *inter vivos*. Zůstavitel může uzavírat darovací smlouvy za účelem faktického vyloučení nepominutelných dědiců z jejich nároků, jelikož úprava odvolání daru pro zkrácení nároku nepominutelných dědiců úplně chyběla.

Jelikož se manželka za nepominutelného dědice nepovažovala, mohl zůstavitel ohledně podílu, který by dle zákonné posloupnosti připadl jí, pořizovat volně. Dle mého názoru je to jeden z dalších paradoxů v socialistickém dědickém právu, kdy bylo zdůrazňováno posílení sounáležitosti rodiny a vztahů vytvářených manželstvím¹³⁴, ovšem manžel ve výčtu

---

¹³¹ HOLUB: *Komentář...*, s. 7.

¹³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. května 1954, sp. zn. Cz 153/1954.

¹³³ MEDUNOVÁ, Renata. Dědic, který nemá být opomenut. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 5, s. 171.

¹³⁴ HOLUB: *Komentář...*, s. 20.

nepominutelných dědiců chybí. Je sice uváděno, že manžel je zajištěn právní úpravou manželského práva¹³⁵, podle kterého mu náleží polovina společně nabytého majetku, přesto dle zákonné posloupnosti mohl nabýt ještě navíc až polovinu pozůstalosti. Proč tedy není i manžel ve výčtu nepominutelných dědiců? Možnou odpovědí se zdá býti skutečnost, že socialistické právo méně podporovalo manželské svazky, což vyplývá i ze zákonného dědického práva spolužijící osoby, čímž je pamatováno na druha či družku.

Velikost dědického podílu se určovala na základě zákonného dědického podílu modifikovaného § 551 OZ 1950. To znamená, že v případě nezletilých potomků se jednalo o celý dědický podíl, u ostatních snížený o jednu čtvrtinu. Pro účely výpočtu dědického podílu nepominutelného dědice se počítalo i s podílem, který by připadl dědici, který dědictví odmítl nebo se stal dědicky nezpůsobilým po zůstavitelově smrti. Zemřel-li zletilý syn či dcera zůstavitele dříve než došlo ke smrti zůstavitele a tento syn či dcera zanechal potomky, připadal těmto nezletilým potomkům jako nepominutelným dědicům po zůstaviteli celý dědický podíl, bez ohledu na to, zda byl jejich rodič (syn či dcera zůstavitele) zletilý či nezletilý.¹³⁶ Podobně se postupovalo i v případě zřeknutí se dědického podílu pro svou osobu, či v případě dědické nezpůsobilosti. Odlišný postup platil u vydědění. Nezletilému potomku vyděděného náležel pouze podíl, který by náležel zletilému vyděděnému, tedy tříčtvrtinový.¹³⁷

5.3 Započtení a vydědění

V důsledku toho, že nepominutelný dědic se OZ 1950 stal zákonným dědicem, uplatňovala se úprava započtení podle § 533. Zůstavitel nemohl v závěti nařídit, že k započtení nemá dojít, mohl však provést započtení přímo v závěti. Potomkům, rodičům a prarodičům se započtetlo vše, co od zůstavitele obdrželi bezplatně za jeho života. Zápočet se prováděl pouze mezi těmito osobami na jejich dědické podíly.¹³⁸ To znamená, že pokud po zůstaviteli dědili manžel a nezletilé děti jako nepominutelní dědicové, prováděl se zápočet jen u nezletilých dětí, nikoliv u manžela, který nebyl v zákonném výčtu uveden.

Pokud dědil vzdálenější potomek, započtetlo se mu také to, co obdržel jeho předek. Nezapočítávaly se obvyklá darování, ani to, co poskytl zůstavitel na výchovu a výživu, především při plnění zákonné povinnosti. Zda bylo darování obvyklé, posuzovalo se podle majetkových poměrů zůstavitele.

¹³⁵ Tisk 509 vládní návrh občanského zákoníku. Důvodová zpráva. [online]. 1950 [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm>.

¹³⁶ HOLUB: *Komentář...*, s. 198.

¹³⁷ Tamtéž, s. 186.

¹³⁸ KNAPP, ANDRES: *Učebnice občanského...*, s. 38.

Absence vydědění je jeden z předpokladů vzniku nároku nepominutelného dědice. OZ 1950 vydědění upravoval v § 552. Zůstavitel mohl tímto odejmout dědické právo nepominutelného dědice jen z velmi závažných taxativně uvedených důvodů, mezi které zákonodárce zařadil opuštění zůstavitele v nouzi, odsouzení pro úmyslný trestný čin či pro trvalé odmítání pracovat. Při vydědění z důvodu odsouzení postačovalo pouhé odsouzení. Uplatnění tohoto důvodu již nebylo vázáno na trest odnětí svobody. Nově byl zaveden důvod trvalého odmítání pracovat, jelikož ústavou bylo stanovena povinnost pracovat.¹³⁹

---

¹³⁹ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická...*, s. 62 – 63.

6 Občanský zákoník z roku 1964

OZ 1950 byl v socialistickém právu brán spíše jako určité dočasné řešení, jako zákoník přechodného období od kapitalismu k socialismu.¹⁴⁰ Proto Ústřední výbor KSČ rozhodl 8. prosince 1960, že bude vypracován nový občanský zákoník, který má uspokojovat socialistické představy. Dne 5. března 1964 vešel v platnost zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník s účinností stanovenou od 1. dubna 1964. Z dnešního pohledu a při srovnání s OZ 1950 došlo ještě k většímu okleštění právní úpravy a jednotlivých institutů.

Změny se nevyhnuly ani dědickému právu, byť můžeme říci, že nebyly tak radikální jako při přijetí OZ 1950. Bylo upuštěno od možnosti zřeknutí se dědického práva ujednáním se zůstavitelem. Zásadním i z pohledu ochrany nepominutelných dědiců bylo úplné vypuštění právní úpravy vydědění.¹⁴¹ Nepominutelní dědici byli tedy soukromým právem chráněni i v případě, že se vůči zůstaviteli či ve vztahu ke společnosti dopustili závažných provinění. Neupravení institutu vydědění bylo vysvětlováno tím, že skutečnosti odůvodňující vydědění jsou stíženy daleko přísnějšími sankcemi veřejného práva. O potřebnosti a důležitosti vydědění svědčí jeho navrácení do občanského práva novelou č. 131/1982 Sb. účinnou od 1. dubna 1982. Dále bylo upuštěno od právní úpravy odkazu, což však nevadilo, jelikož OZ 1950 upravoval odkaz ve zdeformované podobě. I OZ 1964 rozeznával dva dědické tituly – zákon a závěť, přičemž preferovaným dědickým titulem byl nadále zákon. Jelikož zákonná posloupnost je upřednostňována stejně jako v OZ 1950 a její role při ochraně nepominutelných dědiců při dědění ze závěti je opět velmi významná z důvodu úzkého navázání nároku nepominutelného dědice na dědický podíl dle zákona, opět se budu zabývat nejprve zákonnou úpravou.

6.1 Ochrana neopominutelných dědiců v socialistickém právu

6.1.1 Zákonná posloupnost

Nově byli zákonní dědicové zařazeni do tří dědických skupin. Ačkoliv tedy na první pohled došlo k rozšíření okruhu zákonných dědiců, nebylo tomu tak. Za zákonné dědice již nebyli považováni zůstavitelovi prarodiče. První dědická třída zůstala beze změny, dědily tedy zůstavitelovy děti a manžel rovným dílem. U dětí platilo právo representace, což znamenalo, že nedědilo-li zůstavitelovo dítě, které mělo potomky, dědili na jeho místě tito potomci, kteří byli ve vztahu k zůstaviteli jeho vnuky či vnučkami, případně též pravnuky a pravnučky. Dědění v druhé dědické třídě nastávalo tehdy, nedědil-li žádných zůstavitelových potomků. Do druhé

¹⁴⁰ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Nové občanské právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 7.

¹⁴¹ BÍLEK, ŠEŠINA: *Dědické právo ...*, s. 123.

dědické skupiny byli zařazeni manžel, kterému připadala vždy polovina pozůstalosti, zůstavitelovi rodiče a ti, kteří žili se zůstavitelem ve společné domácnosti po dobu jednoho roku před zůstavitelovou smrtí, podíleli se na péči o společnou domácnost či byli na zůstavitele odkázáni výživou. Ostatní dědicové kromě manžela dědili v této skupině stejným dílem. Spolužijící osoba nemohla být sama zákonným dědicem ve druhé dědické třídě, mohla však dědit sama po zůstaviteli, nebyl-li tu žádných sourozenců zůstavitele. Spolužijící osoba společně se sourozenci zůstavitele tvořili třetí dědickou třídu.¹⁴²

6.1.2 Posloupnost proti závěti

Právní úprava závěti se v socialistickém právu brala jako určité nutné zlo, sloužící k úpravě zvláštních životních poměrů, které mohou ve společnosti nastat, a které zákon nemohl zobecnit.¹⁴³ Dědění ze závěti bylo pouhou doplňkovou formou přechodu majetku na dědice.¹⁴⁴ O oprávněnosti těchto výroků nemůže být pochyb, o čemž svědčí nejen systematické umístění úpravy závěti až za úpravu zákonné posloupnosti či rozsah úpravy v pouhých pěti ustanoveních. Hlavní ukázkou přednosti zákonné posloupnosti je opět ustanovení o ochraně nepominutelných dědiců, kteří byli-li ve svém dědickém právu zkráceni či opomenuti a uplatnili-li neplatnost závěti, nastávala dědická posloupnost dle zákona. Nepominutelní dědicové měli tedy stejně jako v úpravě OZ 1950 postavení dědiců, nikoli věřitelů.

OZ 1964 zmenšil okruh osob, které lze pokládat za nepominutelné dědice. Rodiče a staří rodiče již ztratili toto postavení a za nepominutelné dědice byli považováni pouze zůstavitelovi potomci. Nadále se rozlišovalo, zda se jedná o potomka zletilého či nezletilého. Výše dědických podílů, o které nemohli být potomci zkráceni, zůstala stejná jako v OZ 1950. Bližší potomci vylučovali potomky vzdálenější. Odmítl-li bližší předek dědictví a byl-li proto povolán jeho nezletilý potomek, byl rozhodující podíl, k němuž byl povolán jeho předek. Znamenalo to tedy, že záviselo na tom, zda předek byl zletilý či nikoliv. Obdobně se postupovalo i při vydědění bližšího potomka za předpokladu, že zůstavitel nevztáhne vydědění i na potomky vyděděného. Od těchto případů se musely odlišovat situace, kdy se bližší potomek vůbec nedožil smrti zůstavitele nebo jestliže nastala dědická nezpůsobilost bližšího potomka. U těchto situací docházelo k tomu, že práva vzdálenějších potomků nešlo odvozovat od potomků bližších a záviselo tedy pouze na zletilosti či nezletilosti právě těchto potomků, jaký bude jejich nárok jako nepominutelných dědiců. Za nejvýznamnější změnu by bylo možné považovat pojetí

---

¹⁴² KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo. Svazek II.* Praha: Orbis, 1974, s. 584 - 587.

¹⁴³ KRATOCHVÍL: *Nové občanské...*, s. 634.

¹⁴⁴ KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II.* Praha: Orbis, 1965, s. 517.

neplatnosti závěti, když podle právní teorie měla být nově upřednostněna neplatnost absolutní před neplatností relativní. K neplatnosti mělo docházet přímo ze zákona a státní notář k ní měl přihlížet z úřední povinnosti bez ohledu na to, zda nepominutelný dědic neplatnost uplatňoval či nikoliv.¹⁴⁵ K opačnému názoru však dospěla notářská a soudní praxe, která setrvala na pojetí relativní neplatnosti nároku nepominutelného dědice, což potvrdilo i rozhodnutí Nejvyššího soudu R V/67 (s. 515, odst. 3).¹⁴⁶ Tento názor převážil a byl potvrzen novelou č.131/1982 Sb., kterou byl připojen nový § 40a, který výslovně uvedl nárok nepominutelného dědice mezi případy, u nichž je třeba uplatnit relativní neplatnost, čímž došlo k potvrzení toho, co dovozovala již soudní praxe. Relativní neplatnost mohl uplatnit pouze ten nepominutelný dědic, který byl závětí přímo dotčen, byl způsobilý dědit a nebyl platně vyděděn. Dovolání se relativní neplatnosti působilo, že nepominutelný dědic projevil vůli nabýt dědictví a nemohl již dědictví odmítnout.¹⁴⁷

Ke změně došlo v případě započtení. Zákon rozšířil okruh osob, na které se započtení aplikovalo. Nově se započítávalo všem zákonným dědicům, a jestliže to bylo v závěti výslovně přikázáno, tak i dědicům ze závěti. Zápočet se u závětních dědiců prováděl i tehdy, jestliže by byl dědic ze závěti neodůvodněně zvýhodněn proti nepominutelnému dědici. Neodůvodněně zvýhodnění bylo třeba posuzovat vždy případ od případu.¹⁴⁸ Podle zákona bylo třeba započíst vše, co za života zůstavitele od něj bezplatně obdrželi, nejednalo-li se o obvyklá darování. Dědictví bylo obligatorně vypořádáno rozhodnutím státního notářství, nedošlo-li k dohodě mezi dědici o vypořádání nebo nebyla-li dohoda schválena.¹⁴⁹ Státní notářství mohlo autoritativně rozhodnout, že určitá věc celá případně jednomu dědici a druhému případně výplata jeho dědického podílu v penězích.

Již v úvodu této kapitoly jsem zmínil, že došlo k vypuštění institutu vydědění. Než došlo novelou č. 131/1982 Sb. k navrácení tohoto institutu, zůstavitel nemohl závětí nepominutelné dědice vyloučit. Dotčení práv vyplývajících z § 479 způsobovalo relativní neplatnost závěti v tomto rozsahu. Výše zmíněnou novelou bylo vydědění umožněno pro neposkytnutí pomoci zůstaviteli ve stáří, v nemoci nebo v jiných obdobných případech.

Nepominutelnému dědici náležel nárok na vyplacení dědického podílu či jeho poměrné části, přesto byl tento nárok v odborné literatuře nazýván také jako tzv. povinný díl. Došlo tím k velké změně obsahu pojmu povinný díl oproti jeho pojetí v OZO. Tomuto označení

---

¹⁴⁵ KNAPP, PLANK: *Učebnice...*, s. 534.

¹⁴⁶ KNAPP, LUBY: *Československé občanské...*, s. 600.

¹⁴⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. února 1996, sp. zn. 18 Co 324/95.

¹⁴⁸ HOJDNOVÁ, Irena. Dědické podíly a jejich výpočty. *Ad Notam*, 2008, roč. 14, č. 4, s. 113 – 120.

¹⁴⁹ ELIÁŠ: *Občanský zákoník...*, s. 1355.

nahrávalo pravděpodobně jazykové vyjádření § 479, kdy zákon uvádí, že „potomkům se musí dostat alespoň tolik, kolik činí dědický podíl“ nikoli „potomkům se musí dostat dědický podíl či jeho část“. Dle mého názoru původní obsah pojmu povinný díl lépe vyjadřoval označení peněžní pohledávky nepominutelného dědice.

6.2 Zvýšení ochrany po změně režimu?

V listopadu 1989 došlo k Sametové revoluci a k pádu komunismu v Československu. V náhlém duchu společenských změn vyvstala i nutná potřeba změn legislativních. K největší změně došlo tzv. harmonizační novelou č. 509/1991 Sb., která nabyla účinnosti od 1. 1. 1992. Tato novela v oblasti ochrany nepominutelných dědiců přinesla především snížení nároku zletilých potomků ze tří čtvrtin dědického podílu na polovinu dědického podílu. Neplatnost musel nepominutelný dědic uplatnit před soudem či před notářem v řízení o dědictví. Projev zákonného zástupce za nezletilého potomka či za potomka nezpůsobilého k takovému právnímu úkonu vyžadoval schválení soudu.¹⁵⁰ Neschválil-li opatrovnický soud prohlášení zákonného zástupce v řízení o dědictví o tom, že se nedovolává neplatnosti, ustanoví soud nezletilému kolizního opatrovníka.¹⁵¹ Harmonizační novelou byl rozšířen počet dědických tříd ze zákona a rozšířen okruh důvodů, pro které bylo možno nepominutelného dědice vydědit.¹⁵² K již přípustnému důvodu neposkytnutí potřebné pomoci, které je v rozporu s dobrými mravy v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech, byly připojeny další. Mezi tyto důvody patřilo neprojevení trvale opravdového zájmu o zůstavitele, odsouzení pro úmyslný trestný čin k tretu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku a trvale nezřízený život nepominutelného dědice. Dále bylo umožněno zůstaviteli výslovně vztáhnout účinky vydědění i na potomky vyděděného. Nejproblematictější působí důvod neprojevení trvale opravdového zájmu. Předpokladem uplatnění byla určitá dlouhodobost takového chování. Zůstavitel však nemohl uplatnit tento důvod vydědění, když ani on sám neprojevoval opravdový zájem o potomka.¹⁵³

Harmonizační novelou byla dále zrušena možnost vypořádání dědictví státním notářstvím. Od 1. 1. 1992 bylo tedy možné pouze potvrdit nabytí dědictví podle podílů. To sice nevyklučovalo dohodu dědiců o vypořádání, zároveň to však znamenalo, že v případě, že dohoda mezi dědici uzavřena nebyla, mohly vznikat značné komplikace. Z povahy věci byla vyloučena

---

¹⁵⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu z 27. června 1990, sp. zn. Cpjf 90/89.

¹⁵¹ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, s. 383.

¹⁵² BÍLEK, ŠEŠINA: *Dědické právo...*, s. 124.

¹⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

dohoda, kterou si dědici rozdělili pouze část pozůstalosti.¹⁵⁴ Je třeba zdůraznit, že pokud závěť odporovala požadavku dodržení nároků nepominutelného dědice, byla neplatná v rozsahu, v němž tomu odporovala. Důsledkem bylo to, že nepominutelný dědic měl právo na doplnění svého podílu. Tento podíl byl vždy označován zlomkem, čímž u věcí nedělitelných docházelo ke vzniku spoluvlastnictví.¹⁵⁵ Například tehdy, když zůstavitel zanechal po sobě byt v hodnotě milion korun, auto v hodnotě sto tisíc a peněžité prostředky v hodnotě sto tisíc. Závětí povolal k celé pozůstalosti manželku, čímž zcela pomínul nárok svého zletilého syna, kterého však ani nevydělil. Manželka i syn jsou zákonnými dědici v první dědické třídě, náležela jim tudíž každému dle zákona polovina pozůstalosti. Na základě § 479 zletilému potomku měla připadnout polovina hodnoty jeho dědického podílu, tudíž v tomto případě jedna čtvrtina. Aplikací výše uvedeného dospějeme k závěru, že zletilému potomku připadne jedna čtvrtina bytu, jedna čtvrtina auta a 25 tisíc korun v penězích. Při výpočtu dědického podílu nepominutelného dědice je třeba vycházet z celé pozůstalosti.¹⁵⁶ Pokud by ve výše uvedeném případě zůstavitel nepořídil o své další nemovitosti v hodnotě osmi set tisíc, dědila by se tato nemovitost rovným dílem dle zákonné posloupnosti. Celková hodnota pozůstalosti by činila dva miliony korun a výše nároku zletilého nepominutelného dědice by činila jednu čtvrtinu pozůstalosti, tedy 450 tisíc. Pakliže již zletilý potomek obdržel podíl na nemovitosti v hodnotě 400 tisíc na základě zákona, mohl potomek uplatnit relativní neplatnost závěti jako nepominutelný dědic z důvodu zkrácení v hodnotě 50 tisíc. Potomku by připadla 1/24 z každé hodnoty pozůstalosti. Dohoda v rámci vypořádání dědictví podle § 482 byla tedy jedinou možností, kterou se mohlo nežádoucímu spoluvlastnictví předejít. Pakliže však zůstavitel povolal závětí za svého dědice cizí osobu (např. družku) a přitom vynechal nepominutelného dědice, je docela pravděpodobné, že tyto osoby spolu nebudou dobře vycházet, a že nebudou schopny se dohodnout na ničem.

V rámci úpravy započtení nedošlo harmonizační novelou ke změnám. Je však třeba říct, že úprava započtení stejně jako dědického práva celkově byla poměrně kusá, tudíž bylo třeba ji dotvářet judikaturní činností a vědeckým zkoumáním. Významná z hlediska ochrany nepominutelných dědiců byla část § 484, podle které k započtení docházelo i tehdy, jestliže by obdarovaný byl neodůvodněně zvýhodněn proti nepominutelnému dědici. Tato neodůvodněnost mohla být kvalitativní, kdy ke zvýhodnění závětního dědice mohlo dojít bez závažného důvodu, či kvantitativní, která nastala v případě, kdy rozsah dědického podílu

---

¹⁵⁴ KUČERA, Robert. *Dědictví*. Praha: Linde, 2001, s. 111.

¹⁵⁵ ELIÁŠ: *Občanský zákoník...*, s. 1293.

¹⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. června 1988, sp. zn. 4 Cz 43/88.

zkracoval dědický podíl nepominutelného dědice. Při výpočtu započtení se postupovalo tak, že nejprve byla vypočítána kolační podstata, což byla hodnota pozůstalosti zvýšená o hodnotu započítaných darů. Z této podstaty se vypočetla hodnota dědických podílů, resp. dědického podílu nepominutelného dědice. Od takto vypočtených dědických podílů se odečetla hodnota darů, které dědic nebo jeho předek od zůstavitele bezplatně obdržel.¹⁵⁷ Pokud by hodnota darů převyšovala hodnotu vypočteného dědického podílu, neznamenalo to, že by dědic musel do pozůstalosti majetkové hodnoty vracet. Z pozůstalosti však dědic nenabyl nic. Započítávaly se pouze hodnoty, které obdržel od zůstavitele dědic, případně jeho předek. Měli-li tedy postavení nepominutelného dědice vnuk, započte se mu na jeho nepominutelný díl vše, co obdržel jeho otec, syn zůstavitele. Nastane-li opačný případ, kdy nepominutelným dědicem je syn zůstavitele a zůstavitel za života daruje majetkové hodnoty synovi svého syna, tedy svému vnukovi, k zápočtu nedochází. Započítávají se darování s výjimkou obvyklých darování. Kritérium obvyklosti je třeba posuzovat subjektivně. Započítávají se dary pouze od zůstavitele. Při darování ze společného jmění manželů jde o darování od dvou osob a započítat lze jen tu část, která připadala na zůstavitele, a ta se posoudí jako darování od něj. Velmi důležitá je také otázka, v jaké ceně se majetkové hodnoty započítávají. Občanský zákoník tuhle otázku taktéž neřeší, proto se tím musela zabývat praxe. Převládajícím názorem je ten, že se započítává cena daru v okamžiku darování. Praxe však není jednotná a připouští i názor, že pokud nedojde ke změně stavu daru, pouze ke značné změně jeho obvyklé ceny, může se při započtení vycházet z ceny obvyklé v době smrti zůstavitele, tak aby byla dodržena majetková ekvita.¹⁵⁸ Je pravděpodobné, že v praxi docházelo k tomu, že v případě značného zvýšení obvyklé ceny se přihlíželo k ceně zvýšené. Pokud však došlo ke značnému znehodnocení a snížení obvyklé ceny, vycházelo by se opět z hodnoty daru v době darování.

K významným legislativním změnám v ochraně nepominutelných dědiců po změně politického režimu nedošlo, velmi činná ovšem byla především v posledních letech odborná veřejnost, která se úpravou nepominutelných dědiců poměrně často zabývala ve svých příspěvcích. Diskuze se týkaly nejen právní úpravy v připravovaném novém občanském zákoníku, ale taktéž nejistot v souvislosti s postupy, které stávající zákon výslovně neupravoval. Ačkoliv byla harmonizační novelou i v odborné literatuře uznána přednost zůstavitelovy vůle před závětí, zákonem zaručený povinný podíl potomka je chráněn silněji i nadále. Zůstavitel neměl v době pořízení závěti prakticky žádnou reálnou možnost vědět, o jaké části své

---

¹⁵⁷ ELIÁŠ: *Občanský zákoník...*, s. 1359.

¹⁵⁸ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, § 460 až 880*. Praha: C. H. BECK, 2009. s. 1472.

pozůstalosti může pořídit volně.¹⁵⁹ Jediná možnost pro zůstavitele bylo uskutečnit zamýšlené majetkové převody ještě za života, jelikož po smrti nastávala značná nejistota. Umožnění majetkových převodů za života za účelem zkrácení práv nepominutelných dědiců OZ 1964 umožňoval, jelikož právní úprava možnost odvolání daru pro zkrácení povinného dílu neupravovala. Nejistota byla dána i neshodou v tom, zda se při výpočtu nároku nepominutelného dědice mělo přihlížet k osobám, které by se taktéž mohly považovat za dědice, ale z důvodu dědické nezpůsobilosti či vydědění nebudou. Shoda panovala ohledně případu, kdy potenciální dědic odmítl dědictví. V tomto případě se pro účely výpočtu dědického podílu nepominutelného dědice k jeho existenci přihlíželo. Někteří autoři se přikláněli k názoru, že nepřihlížením k osobám, které jsou dědicky nezpůsobilé, vydědění nebo které odmítly dědictví, by došlo k nepřiměřenému zásahu do testovací volnosti zůstavitele už jen proto, že takový zůstavitel by neměl žádnou reálnou možnost se o těchto skutečnostech dozvědět.¹⁶⁰ Jiný názor uváděl Jiří Bartoš ve svém příspěvku, jelikož k vydědění a dědické nezpůsobilosti může dojít již za života zůstavitele, tudíž by se k nim přihlížet nemělo.¹⁶¹ Řešení přinesl až NOZ, který tento případ výslovně upravil.

---

¹⁵⁹ ŘÍHA, Martin, ŠOLCOVÁ, Pavla. Povinný díl potomka podle §479 občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 7.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 10.

¹⁶¹ BARTOŠ, Jiří. Krátce k výpočtu povinného dílu neopominutelných dědiců a k pojmu dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 3, s. 23.

7 Občanský zákoník z roku 2012

Již od prvních měsíců po změně režimu v listopadu 1989 bylo zřejmé, že OZ 1964 vzniklý za úplně jiných hospodářských, společenských a politických poměrů nemůže vyhovovat v demokratické společnosti. Tehdy bylo zvoleno řešení urychleného vyřešení prostřednictvím obsáhlé novely občanského zákoníku. K tomu skutečně došlo novelou č. 501/1991 Sb. Toto řešení mělo být pouze provizorní a dočasné. Jelikož však bylo třeba spíše urychlených řešení, soustředily se legislativní práce spíše na oblast obchodního práva. V průběhu devadesátých let došlo ke dvěma legislativním pokusům k přijetí nového občanského zákoníku – návrh paragrafového znění občanského zákoníku Viktora Knappa a Karola Planka a legislativní záměr Františka Zoulíka. Práce na obou projektech ustaly již záhy. Až v roce 2000 byly rozhodnutím ministra spravedlnosti Otakara Motejla zahájeny práce na novém občanském zákoníku.¹⁶² Byl vypracován věcný záměr¹⁶³ a vedoucím autorského kolektivu byl jmenován Karel Eliáš. První návrh¹⁶⁴ byl zveřejněn 17. 5. 2005 a byl podroben odborné diskuzi. Probíhaly různé konference a veřejné diskuze, na jejichž základě došlo k vypracování druhého návrhu¹⁶⁵. Ten byl zveřejněn 19. 5. 2007. Zákon procházel složitým legislativním procesem, který vyústil v jeho přijetí. Dne 22. března 2012 došlo k vyhlášení zákona č. 89/2012 ve Sbírce zákonů.¹⁶⁶

V dědickém právu došlo přijetím NOZ k převratným změnám. To ovšem bylo předmětem kritiky. Objevovaly se názory, že stávající úprava projevila svoji životaschopnost, že je oceňována její stabilita.¹⁶⁷ Karel Waverka dokonce vyjádřil názor, že „*dědické právo představovalo v komunistickém systému zřejmě takový malinký ostrůvek, který nebyl natolik poplatný své době*“¹⁶⁸, čímž mělo být vyjádřeno, že je naprosto vyhovující i pro dnešní dobu. Naopak jeden z největších kritiků dosavadní právní úpravy Václav Bednář uvádí, že OZ 1964 „*v podstatě znamenal likvidaci dědického práva, tak jak je chápáno v tradičních*

¹⁶² ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník...*, s. 39 – 41.

¹⁶³ Věcný záměr. [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/vecny_zamer_OZ_2000.pdf>.

¹⁶⁴ Návrh z ledna 2005 [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_verze_2005.pdf>.

¹⁶⁵ Návrh z května 2007 [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf>.

¹⁶⁶ Nový občanský zákoník: Legislativní proces. [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/legislativni-proces/>>.

¹⁶⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav. Nabývání dědictví. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., TICHÝ, L. (ed). *Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 149.

¹⁶⁸ WAVERKA, K. Příspěvek v diskuzi. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., TICHÝ, L. (ed). *Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 166.

demokratických právních státech“.¹⁶⁹ Bylo evidentní, že především z řad praxe jde spíše o nechuť učit se novým věcem, než o snahu o kvalitnější právní úpravu.

NOZ rozšířil počet dědických titulů o dědickou smlouvu. Byly připuštěny odkazy v tradičním pojetí známém z obecného zákoníku občanském. Byla celkově rozšířena vůle zůstavitele pořídit pro případ smrti, např. umožněním privilegovaných forem závětí. Závěť jako právní titul byla značně posílena, když byla stanovena zásada, že závěť má být vykládána podle vůle zůstavitele, nikoli podle toho, jak se jeví dědicům. NOZ připouští právní úpravu vedlejších doložek v závěti, náhradnictví a fideikomisární substitute. Došlo ke změně pojetí odpovědnosti za dluhy. NOZ nově umožnil zřici se dědického práva smlouvou se zůstavitelem a vzdát se dědictví ve prospěch jiného dědice. Došlo k rozšíření zákonné dědické posloupnosti na 6 dědických tříd. Z hlediska této práce je nejvýznamnější změnou návrat k pojetí ochrany nepominutelného dědice prostřednictvím povinného dílu.

7.1 Nepominutelný dědic

NOZ opětovně zavádí legislativní pojem „nepominutelný dědic“. OZ 1950, ani OZ 1964 toto označení nepoužívaly, termín nepominutelný dědic však přetrval v právní teorii. Jelikož došlo k významné změně pojetí povahy povinného dílu, zákonodárce tuto změnu naznačil i návratem k označení nepominutelný dědic, který byl užíván i OZO. Okruh subjektů, které zákon za nepominutelné dědice označuje, se nezměnil. I nadále jsou jimi podle § 1643 pouze potomci zůstavitele. Zvláště jsou zmíněny děti zůstavitele, jelikož vzdálenější potomci jsou nepominutelnými dědici pouze v případě, kdy nedědí děti. Nezměnilo se ani rozlišování dětí na zletilé a nezletilé, které slouží k určení výše povinného dílu.¹⁷⁰

V rámci příprav nového občanského zákoníku bylo diskutováno rozšíření okruhu nepominutelných dědiců v duchu standardních evropských úprav o manželku a předky zůstavitele¹⁷¹. Václav Bednář dokonce uvádí i paragrafové znění navrhované úpravy.¹⁷² Právo na povinný díl bylo u manželky a předků dle navrhovaného znění vázáno na neschopnost sám se žít. Dle mého názoru byla navrhovaná změna rozumná a přijatelná. Nejenže by jí bylo dosaženo standardního okruhu nepominutelných dědiců, tak jak je upraven v převážné většině evropských zemí, došlo by k určitému propojení s právem rodinným, podle něhož má osoba

¹⁶⁹ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická...*, s. 69.

¹⁷⁰ ELIÁŠ: *Nový občanský ...*, s. 608.

¹⁷¹ BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (ed). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 25 – 26.

¹⁷² BEDNÁŘ: *Testamentární dědická...*, s. 138.

k těmto příbuzným vyživovací povinností. Navrhovaná úprava počítala i se snížením povinných dílů, čímž by tedy nedošlo k dalšímu omezování vůle zůstavitele. Rozšíření okruhu nepominutelných dědiců podporoval i hlavní tvůrce návrhu Karel Eliáš.¹⁷³ Již v rámci rekodifikační komise bylo rozhodnuto o zachování stávajícího okruhu nepominutelných dědiců.

7.2 Povinný díl

Nepochybnou předností nové právní úpravy dědického práva je změna charakteru nároku nepominutelného dědice. Již věcný záměr z roku 2000 uváděl, že opomenutí nepominutelného dědice již nemá způsobovat neplatnost závěti, může však způsobit, že závětní dědic se bude muset s nepominutelným dědicem vypořádat primárně v penězích, jestliže se nedohodnou na jiném způsobu vypořádání. NOZ znovu zavádí v § 1642, že nepominutelnému dědici náleží z pozůstalosti povinný díl. Povinný díl je chápán jako hodnota, kterou musí nepominutelný dědic dostat z pozůstalosti i při dědění ze závěti. Výše této hodnoty je dána v závislosti na dosažení zletilosti nepominutelného dědice. Nezletilý nepominutelný dědic musí dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu, zletilému musí dostat alespoň tolik, kolik činí jedna čtvrtina jeho zákonného dědického podílu. Došlo tedy ke snížení práv nepominutelných dědiců.¹⁷⁴

NOZ v § 1644 nejprve upravuje případ, kdy zůstavitel na nepominutelného dědice posledním pořízením pamatoval a povolal jej za dědice či odkazovníka. Pokud jej povolal k takové části, která odpovídá výši povinného dílu, je vše v pořádku a zákon pouze stanoví, že musí zůstat zcela nezatížena podmínkami, příkazy nebo jinými omezeními. Pokud zůstavitel nedbá této povinnosti, zákon s tím spojuje následek zdánlivosti právního jednání. Zůstavitel mohl pamatovat na nepominutelného dědice i více, než kolik činí povinný díl. Případná omezení se v tomto případě vztahují pouze na tu část, o kterou je hodnota povinného dílu vyšší. Zůstavitel může projevit vůli, že ponechá nepominutelnému dědici na jeho rozhodnutí, zda přijmout podíl či odkaz zůstavený podle pořízení omezený podmínkami nebo zda požadovat vyplacení povinného dílu.

Jestliže zůstavitel v posledním pořízení nepamatoval na nepominutelného dědice vůbec nebo jen zčásti a nepominutelný dědic z toho důvodu neobdržel tolik, kolik činí hodnota jeho

---

¹⁷³ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 102.

¹⁷⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 292.

povinného dílu, má tento nepominutelný dědic právo na povinný díl, resp. právo na jeho doplnění podle § 1650 a násl. Zvýšená ochrana je poskytována nepominutelnému dědici, který prokáže, že opomenutí vzniklo z pouhé nevědomosti zůstavitele o existenci nepominutelného dědice. Nevědomě opomenutému nepominutelnému dědici je přiznán povinný díl v zákonném rozsahu. Domnívám se, že toto řešení upravené v § 1652 je vhodnější než § 777 a násl. OZO a § 587 a násl. OZ 1937, které s nevědomým opomenutím spojovaly vznik dědického podílu. Dle mého názoru toto řešení odpovídá zásadě NOZ, že se má dbát o to, aby vůle zůstavitele byla zachována. Současně nedochází ke zhoršení postavení nevědomě opomenutého nepominutelného dědice. Právo na povinný díl nebo právo na jeho doplnění nepominutelný dědic uplatňuje vůči dědicům a odkazovníkům, čímž má být vyjádřeno, že se jedná o vztah obligační. Dědicové a odkazovníci jsou povinni přispět na vyrovnání povinného dílu podle poměru hodnot svých podílů nebo odkazů.

Za klíčové považuji ustanovení § 1654, který výslovně vyjadřuje povahu práva na povinný díl. Právo na povinný díl je obligační nárok za závětním dědicem na vyplacení peněžní částky ve výši, která odpovídá hodnotě povinného dílu podle § 1643 odst. 2. Dědicům povoláním pořízením pro případ smrti není bráněno, aby se nepominutelným dědicem dohodli i na jiném způsobu, například vydáním určité věci z pozůstalosti.¹⁷⁵ Další možností výslovně uvedenou v § 1657 je poskytnutí odbytného. Jestliže by dohoda porušovala práva věřitelů, byla by taková dohoda ve vztahu k věřitelům neúčinná. Povinný díl může být pro závětního dědice značně zatěžující, sice jsou mu poskytnuty majetkové hodnoty, například v podobě nemovitosti, ale dědic nemusí disponovat peněžitou částkou k vyplacení povinného dílu. Je proto dovoleno, jsou-li proto zvláště závažné důvody, aby soud povolil odložení splatnosti povinného dílu či jeho výplatu ve splátkách. Jestliže nedojde k dohodě o povinném dílu, je třeba určení jeho výše. Při výpočtu povinného dílu se podle § 1645 přihlíží i k osobám, které by jinak měly právo na povinný díl, ale toto právo nemají z důvodu zřeknutí se dědictví či povinného dílu, dědické nezpůsobilosti či pro vydědění. Bylo tedy zvoleno obdobné řešení jako v § 577 OZ 1937. Účelem tohoto ustanovení je zájem na nezvyšování povinných dílů nepominutelných dědiců jen z důvodů, které nastaly u ostatních nepominutelných dědiců. Aby mohl být povinný díl stanoven, je třeba zjistit hodnotu pozůstalosti. Právní úprava je obsažena v § 1655, podle kterého se majetek v pozůstalosti sepíše, odhadne se jeho hodnota a od této hodnoty se odečtou dluhy zůstavitele a závady, které existovaly již v době smrti zůstavitele. Při výpočtu povinného dílu se k ní připočítávají hodnoty, které se započítávají na povinný díl. K odkazům a dalším

---

¹⁷⁵ BEDNÁŘ: Nepominutelný dědic..., s. 25.

závadám vznikajícím až posledním pořízením se pro účely výpočtu povinného dílu nepřihlíží, jelikož právo nepominutelného dědice je koncipováno jako právo přednostní. Až do okamžiku určení výše povinného dílu nese nepominutelný dědic podíl na zisku či ztrátě pozůstalosti. Nepominutelným dědicům je obdobně jako v OZO a OZ 1937 přiznáno právo účasti a právo na vyjádření připomínek při odhadu majetku.

7.3 Kolace

NOZ upravuje v § 1658 a násl. úpravu započtení. Je rozlišováno započtení na povinný díl a započtení na dědický podíl. Ačkoliv se tyto dva zvláštní způsoby kompenzace od sebe značně liší, jsou jim společná dvě základní pravidla. První z nich uvádí, že započtení nevyvolává povinnost něco vydat. To znamená, že nepominutelný dědic nemusí vracet do pozůstalosti hodnoty získané za života zůstavitele, pokud rozsah hodnot získaných od zůstavitele za života převyšuje hodnotu povinného dílu. Druhé základní pravidlo stanoví, podle jakého okamžiku posuzovat hodnotu toho, co bylo poskytnuto. Jako rozhodný okamžik byla stanovena doba odevzdání, což odpovídá i pojetí v § 607 OZ 1937. Toto pravidlo neplatí bezvýjimečně, jelikož soud může v mimořádných případech rozhodnout jinak. Mimořádnost je dána při významném snížení nebo zvýšení hodnoty, ke kterému došlo z vnějších nikoli obvyklých příčin.

K započtení na povinný díl dochází automaticky vždy, když se nepominutelný dědic domáhá povinného dílu. Nejprve se započítává to, co od zůstavitele získal odkazem či jiným opatřením zůstavitele podle § 1660 odst. 1 NOZ. Dále se započítávají bezplatná nikoli obvyklá plnění, která nepominutelný dědic získal od zůstavitele v posledních třech letech. Kritérium obvyklosti dosavadní judikatura vymezuje ve vztahu k významným událostem – dary k narozeninám, Vánocům, při příležitosti ukončení studia či při uzavření sňatku a ve vztahu hodnoty daru k majetkovým poměrům dárce a obdarovaného.¹⁷⁶ Domnívám se, že by mělo být upřednostněno hledisko zmíněné na druhém místě. Předmětem zápočtu jsou i poskytnutí majetku dissimulovaným právním jednáním.¹⁷⁷ Zůstavitel může nařídít, aby se započtení provedlo za dobu delší než tři roky. Podle důvodové zprávy může zůstavitel započtení zcela vyloučit, nebo dobu, za kterou má být započtení provedeno, zkrátit.¹⁷⁸ U potomků má být započteno na jejich povinný díl také to, co obdrželi od zůstavitele k jejich osamostatnění, kdy je často potřeba většího množství kapitálu. Jedná se o úlevy při zařizování rodinné domácnosti,

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002.

¹⁷⁷ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97.

¹⁷⁸ ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník...*, s. 679 – 680.

při založení manželství nebo obdobného soužití, při nástupu do práce, při započetí podnikání nebo na úhradu dluhů u zletilého potomka. Tyto úlevy se započítávají i za dobu delší než tříletou, ledaže zůstavitel projeví opačnou vůli. Potomku se vždy započítává i to, co od zůstavitele obdržel bezplatně jeho předek.

7.4 Vydědění

Zvýšená ochrana byla nepominutelným dědicům poskytována pozměněnou úpravou vydědění. Především se jedná o změnu formulace velmi široce uvedeného široce vymezeného důvodu § 469a odst. 1 písm. c) odsouzení pro úmyslný trestný čin v délce odnětí svobody na dobu delší než jeden rok. Problematičnost tohoto důvodu spočívala v jeho nepřiměřené tvrdosti, jelikož občanský zákoník nerozlišoval mezi trestem podmíněným a nepodmíněným, dále mohl být odsouzen pouze pro pokus trestného činu.¹⁷⁹ Zvláště problematické se toto ustanovení jevílo v kontextu s vývojem v trestním právu, kdy dochází k zostřování trestních represí.¹⁸⁰ Proto došlo k jeho změně, když je nově tento důvod vymezen obecně. Důvodem pro vydědění je odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Důležité jsou tedy především okolnosti případu, nikoliv trestný čin samotný. Domnívám se však, že například spáchaní trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti prakticky vždy svědčí o zvrhlé povaze pachatele. Dojde-li k zahazení odsouzení, nemůže být tento důvod vydědění uplatněn, protože se na osobu hledí jako na neodsouzeného.¹⁸¹ Pro posouzení, zda byly naplněny okolnosti svědčící o zvrhlé povaze, může být významné, proti komu byl trestný čin zůstavitelova potomka namířen (kdo byl poškozeným), jakým jednáním (opomenutím) byl trestný čin spáchan nebo jaká byla pohnutka (motiv) protiprávního jednání potomka zůstavitele. Dalšími důvody pro vydědění jsou neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi, neprojevení opravdového zájmu a vedení trvale nezřízeného života. Vydědit je možné i zadluženého nebo marnotratného, pokud je zde obava, že svým potomkům nezanechá povinný díl. V tomto posledním případě musí zůstavitel zanechat povinný díl dětem marnotratného.

NOZ připouští i částečné vydědění. Vydědění působí i na potomky vyděděného, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Jestliže vyděděný přežije zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného. Naopak pokud vyděděný zemře před zůstavitelem, jeho potomci dědí, kromě těch,

---

¹⁷⁹ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická...*, s. 101.

¹⁸⁰ MUSIL, Jan. *Úvaha o přepínání trestní represe*. Příspěvek z Konference „Trestní politika, kriminalita a kriminologie: zkušenosti a nové výzvy“. Praha: 2010, s. 1 – 21.

¹⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 1065/2011.

kteří jsou samostatně vyloučeni. Potomka je nově možné vydědit i mlčky. Vydědění je pak platné, pokud se proti němu prokáže důvod vydědění. V opačném případě má právo na povinný díl. Vydědit podle NOZ lze i podmíněně. Zda je vydědění důvodné, je třeba posuzovat objektivně.¹⁸² To znamená, že důvod vydědění je dán, pokud by jej společnost v konkrétní situaci měla za důvodný. To je zcela důvodný požadavek, jelikož zůstavitel se může subjektivně domnívat, že potomek naplňuje některý z důvodů vydědění.

7.5 Práva některých osob na zaopatření

Právní úprava práva na zaopatření vychází z OZ 1937. Některým subjektům zákon přiznává zvláštní zákonná práva. Tyto osoby nejsou dědici a právo jim vzniká přímo zákonem.¹⁸³ Jedná se například právo na nutné zaopatření nepominutelného dědice, který nemá právo na povinný díl podle § 1665 NOZ, dále manžela zůstavitele podle § 1666 odst. 2 NOZ či rodiče zůstavitele podle § 1668 NOZ. Právo na nutné zaopatření je vázáno na splnění podmínky, že se jim zaopatření nedostává, a podmínky, že nejsou schopni se sami žít. V konkrétním případě jim však nemůže být přiznáno zaopatření vyšší než povinný díl u potomka, polovina zákonného podílu u manžela, třetina zákonného podílu u rodiče zůstavitele. U manžela a rodiče je právo na zaopatření přiznáno jen tehdy, byl-li alespoň zkrácen na svém dědickém podílu. Právo na zaopatření jim nemůže být přiznáno, pokud jsou dědicky nezpůsobilí, zřekli se dědictví nebo je odmítli. U manžela je dále podmínkou neopuštění rodinné domácnosti bez závažného důvodu.¹⁸⁴

Vedle nároků na nutnou výživu zákon přiznává právo na slušnou výživu podle § 1666 odst. 1 NOZ manželovi od smrti zůstavitele po dobu 6 týdnů, těhotné vdově i ženě, která sice nebyla za zůstavitele provdána, ale je s ním těhotná až do uplynutí 6 týdnů od porodu. Slušná výživa může být redukována, pokud by došlo ke zkrácení nutné výživy nepominutelného dědice. Vedle manžela jsou podle § 1669 NOZ chráněny i další osoby, které požívaly až do smrti zůstavitele bezplatné zaopatření v jeho domácnosti. Zaopatření ve stejném rozsahu jim náleží ještě po dobu 3 týdnů po smrti zůstavitele.

Pozůstalý manžel podle § 1667 NOZ vždy nabývá vlastnické právo k věcem tvořícím základní vybavení rodinné domácnosti, ledaže bez závažného důvodu opustil rodinnou domácnost.

---

¹⁸² SCHELLEOVÁ, SCHELLE: *Dědické právo podle...*, s. 89.

¹⁸³ Tamtéž, s. 98.

¹⁸⁴ ELIÁŠ: *Nový občanský zákoník...*, s. 682.

7.6 Odvolání daru pro zkrácení povinného dílu

Jako velký nedostatek nové právní úpravy může být vnímáno nezakotvení možnosti odvolání daru pro zkrácení povinného dílu. Na závažnost absence upozorňuje především Ondřej Horák.¹⁸⁵ První paragrafové znění nového občanského zákoníku obsahovalo v ustanovení § 1735 a § 1736 právní úpravu odvolání daru pro zkrácení povinného dílu. Pokud pozůstalost i po započtení darů nestačí k úhradě povinného dílu, mohl se nepominutelný dědic dovolat vrácení daru. Obdarovaný se mohl zprostit vrácení daru, pokud vyplatil nepominutelnému dědici hodnotu, která se mu nedostává. Pokud byl obdarovaným jiný nepominutelný dědic, mohl na něm zkrácený požadovat pouze tolik, o kolik získal obdarovaný nepominutelný dědic více, než kolik činí hodnota jeho povinného dílu. Odvolání daru se šlo dovolat nejpozději do jednoho roku od smrti zůstavitele. Druhá verze návrhu OZ z roku 2007 již obsahovala pouze odvolání daru pro nevděk a pro nouzi. Důvodová zpráva se k tomu vyjadřuje pouze konstatováním, že ačkoliv právní řady znají několik typických důvodů pro odvolání daru, mezi kterými uvádí i odvolání daru pro zkrácení povinného dílu, do osnovy byly převzaty pouze dvě výše uvedené.¹⁸⁶

Vypuštění možnosti odvolání daru je i z mého pohledu velmi rizikové. Je to dáno zejména tím, že v našem právním řádu se již zkracování nároku nepominutelného dědice stalo „právní tradicí“. OZ 1950 ani OZ 1964 neupravovaly možnost odvolání daru pro zkrácení povinného dílu. Jelikož nepominutelným dědicům vznikalo právo na dědický podíl v případě, že byli zůstavitelem zkráceni na svých právech, byla značně omezena vůle zůstavitele v pořízení pro případ smrti. V případě, že zůstavitel vdovec zanechal pouze nezletilé děti, byl z možnosti pořizovat vyloučen prakticky úplně. Jedinou možností zůstavitele byly proto majetkové dispozice za života, kterými by nárok nepominutelných dědiců pro případ smrti co nejvíce snížil, případně vyloučil. NOZ v tomto špatném přístupu pokračuje. Rozhodne-li se zůstavitel zkrátit nepominutelného dědice majetkovými dispozicemi inter vivos tak, že hodnota pozůstalosti bude téměř nulová, nedává aktuální právní úprava nepominutelnému dědici žádné výslovné práva. Ondřej Horák nabízí několik řešení, přičemž za nejvhodnější považuje využití § 10 odst. 2 NOZ, kdy se případ rozhodne podle principů spravedlnosti a zásad, na kterým spočívá tento zákon tak, aby se dospělo k dobrému uspořádání práv a povinností.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 283 – 286.

¹⁸⁶ Návrh z května 2007 [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf>.

¹⁸⁷ HORÁK: Tzv. Nepominutelný..., s. 381 – 386.

Závěr

Smyslem existence institutu nepominutelných dědiců je ochrana před vůlí zůstavitele, ochrana před zůstavitelovým nespravedlivým nakládáním s majetkem pro případ smrti. Nejširší ochrana nepominutelných dědiců spočívá již v zákonné posloupnosti, když všichni nepominutelní dědicové jsou vždy zákonnými dědici (často v první, maximálně druhé dědické třídě). Ačkoliv se jedná o ochranu nejširší, nelze ji prohlásit za ochranu nejvyšší a nejvhodnější. Omezením delačních důvodů pouze na zákon by sice bylo postavení nepominutelných dědiců značně silné, ale i značně nejisté s ohledem na zásadu univerzální sukcese vedoucí ke vzniku spoluvlastnických vztahů mezi dědici. Zároveň by došlo k naprosto nepřipustnému omezení autonomie vůle zůstavitele, který by nemohl zohlednit konkrétní okolnosti.

Obdobně si nelze představit úplné zrušení existence institutu nepominutelných dědiců. Došlo by sice ke značnému posílení autonomie vůle, která je považována za vůdčí zásadu soukromého práva, funkce rodiny by však byla značně oslabena. Systém zákonných dědických tříd by ztratil význam, jelikož je obdobně jako institut nepominutelných dědiců postaven na principu familiarizace.

Podoba institutu nepominutelných dědiců je tudíž dána výsledkem „poměrování principů“ autonomie vůle a principu familiarizace. Proto se míra ochrany v různých časových obdobích liší dle toho, na který princip je v daném časovém období kladen větší důraz.

Římské právo prošlo staletími právního vývoje. Můžeme pozorovat zrod ochrany nepominutelných dědiců poskytnutím formálních práv, přes její vývoj přiznáním práva na povinný díl až po vrchol římské právní úpravy v justiniánské době. Moderní zákoníky se římským právem inspirují dodnes.

OZO vychází při ochraně nepominutelných dědiců z římskoprávních tradic. Svou kvalitou značně předběhl svoji dobu. Nepominutelným dědicům poskytoval komplexní ochranu a zároveň zachovával poslední vůli zůstavitele. Okruh nepominutelných dědiců byl stanoven poměrně široce, když zahrnoval jak potomky, tak předky zůstavitele i do vzdálených stupňů. Nepominutelným dědicům se přiznávalo právo na povinný díl v podobě peněžité pohledávky za závětními dědici. Ochrana byla doplněna existencí započtení, které sloužilo k vyrovnání pozic nepominutelných dědiců. Pakliže se ukázalo, že pozice jednotlivých nepominutelných dědiců jsou po započtení nevyrovnané a výše pozůstalosti nepostačuje k vyrovnání, byla jim přiznána další ochrana v podobě možnosti odvolat dar pro zkrácení povinného dílu. V neposlední řadě můžeme za nepochybně kladný doplněk ochrany nepominutelných dědiců

považovat právní úpravu vydědění. O kvalitě tohoto díla svědčí již více než dvoustletá existence v rakouském právním řádu.

Můžeme pouze litovat, že snaha řady československých právníků o revizi OZO v období první republiky v podobě přijetí návrhu občanského zákoníku z roku 1937 přišla nazmar. Návrh měnil několik sporných ustanovení především týkajících se výpočtu povinného dílu, moderně vymezoval důvody vydědění, ale v podstatě zachovával pojetí ochrany nepominutelných dědiců nastavené OZO.

Změna politického režimu po roce 1948 se velmi záhy projevila i v soukromém právu. Došlo k naprosté změně pojetí obsahu práv nepominutelných dědiců. Právo na povinný díl v podobě peněžité pohledávky bylo nahrazeno možností uplatňovat neplatnost závěti a vyvolat tím zákonnou posloupnost. Nepominutelní dědicové získali postavení dědiců ze zákona. Okruh nepominutelných dědiců byl zúžen na potomky a rodiče, jejich práva však byla až neúměrně posílena. Nezletilému potomku měl připadnout celý dědický podíl. V určitých případech tak došlo k situaci, že vůle zůstavitele byla existencí nezletilých potomků kompletně vyloučena.

Přijetím občanského zákoníku v roce 1964 došlo k dalšímu snížení okruhu nepominutelných dědiců, za které jsou od té doby považováni pouze potomci zůstavitele. Koncepce absolutní neplatnosti závěti při opomenutí či zkrácení práv nepominutelných dědiců prosazovaná tehdejší právní vědou byla naštěstí odmítnuta právní praxí. I vypuštění možnosti vydědění se ukázalo jako krok vedle, což bylo napraveno novelou v roce 1982. Změna politického režimu s sebou v podstatě přinesla pouze rozšíření důvodů vydědění. Ač pojetí podílu *in natura* bylo opakovaně kritizováno pro nerespektování autonomie vůle zůstavitele a pro zakládání vratkých spoluvlastnických vztahů, nedošlo po dobu více než dvaceti let od události v listopadu 1989 ke změně obsahu práv nepominutelných dědiců.

S přijetím NOZ došlo k odstranění palčivých problémů a v určitých ohledech k návratu k pojetí ochrany nepominutelných dědiců poskytované OZO. Zejména došlo k opětovnému přijetí koncepce povinného dílu jako peněžité pohledávky a došlo tím k posílení vůle zůstavitele. Inspirování se historickými předpisy však nebylo bezvýhradné. Zejména absence možnosti odvolání daru pro zkrácení povinného dílu se jeví být hrubou nedůsledností či nepochopením provázanosti právních institutů. Dále se domnívám, že rekodifikační komise mohla být odvážnější, co se týče zvětšení okruhu nepominutelných dědiců. V převážné většině evropských států jsou nepominutelnými dědici vedle potomků také předci a manžel zůstavitele. Jejich právo na povinný díl mohlo být vázáno na splnění dalších podmínek, např. na nemožnost sám se živit.

Za přínos nové právní úpravy považuji zpřesnění důvodů vydědění a zavedení možnosti odložení splatnosti povinného dílu či jeho zaplacení ve splátkách jako významné doplnění ochrany závětního dědice.

Ačkoliv ochrana nepominutelného dědice v právním řádu platném na našem území prošla od doby přijetí OZO řadou změn, je nadále vnímána jako nezbytná součást dědického práva vyjadřující protipól principu testamentární volnosti zůstavitele ve prospěch osob příbuzensky mu nejbližších.

Seznam literatury

Monografie

- ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt. III. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2010. 323 s.
- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva.* Praha: Academia, 1994. 469 s.
- BARTOŠEK, Milan. *Škola právníckého myšlení.* Praha: Karolinum, 1993. 380 s.
- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.
- BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001.* Praha: C. H. Beck, 2001. 505 s.
- BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském. II., Právo obligační. Právo dědické.* Praha: nákl. vl., 1946. 193 s.
- DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS de BÉRIER, Franciszek, DOSTALÍK, Petr. *Právo římské: základy soukromého práva.* Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s.
- ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. 1. svazek, §1-487.* Praha: Linde, 2008. 1391 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 316 s.
- FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických.* Praha: ASPI, 2006. 494 s.
- HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku: Právo dědické.* Praha: Orbis, 1957. 380 s.
- KINCL, Jaromír (ed.). *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 326 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo.* Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s.
- KLÍMA, Josef. *Querella inofficiosi testamenti: Příspěvek k vývoji nepominutelných práv dědických.* Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1947. 199 s.
- KNAPP, Viktor, ANDRES, Bedřich. *Učebnice občanského a rodinného práva: celostátní vysokoškolská učebnice. Svazek III, Dědické právo, Rodinné právo.* Praha: Orbis, 1955. 204 s.
- KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo. Svazek II.* Praha: Orbis, 1974. 651 s.

- KNAPP, Viktor, PLANK, Karol. *Učebnice československého občanského práva. Svazek II.* Praha: Orbis, 1965. 571 s.
- KRATOCHVÍL, Zdeněk a kol. *Nové občanské právo.* Praha: Orbis, 1965. 716 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. [Díl] 5, Právo dědické.* Praha: Všehrad, 1933. 139 s.
- KUČERA, Robert. *Dědictví.* Praha: Linde, 2001. 278 s.
- MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá, Právo dědické.* Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1927. 143 s.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi.* Praha: Leges, 2011. 432 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III, (§§ 531 až 858).* Praha: Codex, 1998. 680 s.
- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů.* Ostrava: KEY Publishing, 2012. 1019 s.
- SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo.* Brno: Computer Press, 2007. 228 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Praha: Linde, 2013. 152 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: Systém a instituce.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 350 s.
- SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva.* Praha: Orac, 2001. 279 s.
- SVOBODA, Emil. *Dědické právo.* Praha: Vesmír, 1921. 104 s.
- SVOBODA, Emil. *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku pro Československou republiku.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924. 84 s.
- SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II., Právo majetkové.* Praha: Všehrad, 1946. 356 s.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné. 3. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. 305 s.
- ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, § 460 až 880.* Praha: C. H. BECK, 2009. 1114 s.
- TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní.* Praha: Sborník věd právních a státních, 1905. 155 s.

Články ve sbornících a časopisech

- BARTOŠ, Jiří. Krátce k výpočtu povinného dílu neopominutelných dědiců a k pojmu dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 3, s. 22 – 23.
- BEDNÁŘ, Václav. Dědické právo v novém občanském zákoníku: nad novým kodexem soukromého práva. *Obchodní právo*, 2012, roč. 21, č. 5, s. 162 – 169.
- BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (ed). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 17 – 28.
- ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 97 – 104.
- HOJDNOVÁ, Irena. Dědické podíly a jejich výpočty. *Ad Notam*, 2008, roč. 14, č. 4, s. 113 – 120.
- HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 283 – 286.
- HORÁK, Ondřej. Tzv. Nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381 – 386.
- HORÁK, Ondřej. Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 27 – 57.
- KITTEL, David. Neopomenutelný dědic není dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 14 – 16.
- KUKLÍK, Jan. Všeobecný občanský zákoník v československém právu 1918 – 1950. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva*. Praha: Leges, 2011, s. 96 – 112.
- MEDUNOVÁ, Renata. Dědic, který nemá být opomenut. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 5, s. 169 – 172.
- MUSIL, Jan. *Úvaha o přepínání trestní represe*. Příspěvek z Konference „Trestní politika, kriminalita a kriminologie: zkušenosti a nové výzvy“. Praha: 2010, s. 1 – 21.
- MUZIKÁŘ, Ladislav. Nabývání dědictví. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., TICHÝ, L. (ed). *Sborník statí z diskuzních fór o rekodifikaci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 149 – 165.
- PETRŽELKA, Karel. Nové československé právo dědické. In KNAPP, Viktor, PETRŽELKA, Karel, ŠKUNDIN, Z. I. *K otázkám nového občanského práva*. Praha: Orbis, 1950, s. 47 – 75.

ŘÍHA, Martin, ŠOLCOVÁ, Pavla. Povinný díl potomka podle §479 občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 7 – 13.

SMOLÍK, Petr. Svoboda testovací ve Všeobecném občanském zákoníku a nauce právní – několik poznámek hmotněprávních a procesních. In DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 499 – 510.

WAVERKA, K. Příspěvek v diskuzi. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., TICHÝ, L. (ed). *Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 166 – 167.

WELSER, Rudolf. K reformě práva povinného (neopomenutelného) dědického podílu v Rakousku a v Německu. In HURDÍK, Jan a kol. (ed). *Tradice a inovace v občanském právu*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 70 – 77.

WELSER, Rudolf. Erbrechtsentwicklung in Österreich und Deutschland: Reform des Pflichtteilsrechts. In WELSER, Rudolf (ed). *Erbrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2009, s. 1 – 18.

Elektronické zdroje

Věcný záměr. [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/vecny_zamer_OZ_2000.pdf>.

Návrh z ledna 2005 [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_verze_2005.pdf>.

Návrh z května 2007 [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf>.

Zákon č. 946/1811, ABGB v původním znění. [cit. 28. února 2015] Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ABGB1811.htm>>.

Zákon č. 946/1811, ABGB v aktuálním znění. [cit. 28. února 2015] Dostupné na <<http://www.ibiblio.org/ais/abgb1.htm>>.

Tisk 425 vládní návrh občanského zákoníku. [online]. 1937 [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_01.htm>.

Tisk 509 vládní návrh občanského zákoníku. Důvodová zpráva. [online]. 1950 [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_01.htm>.

Český statistický úřad. *Rozvodovost* [online]. Český statistický úřad. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

Český statistický úřad. *Porodnost* [online]. Český statistický úřad. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/\\$File/400710a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/$File/400710a4.pdf).
Dědictví v Evropě. [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://www.successions-europe.eu/cs/home>.
Opatrně s novým „občanem“ [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=6978>.
Nový občanský zákoník: Legislativní proces. [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/legislativni-proces/>.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. května 1919, sp. zn. Rv I 221/19.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. března 1921, sp. zn. Rv I 8/21.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. října 1921, sp. zn. Rv I 321/21.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. července 1922, sp. zn. R I 809/22.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 1924, sp. zn. Rv I 656/24.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. února 1925, sp. zn. R I 69/25.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 1926, sp. zn. R I 215/26.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 1944, sp. zn. Rc18787 Rv II 488/43.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. května 1954, sp. zn. Cz 153/1954.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 1979, sp. zn. 4 Cz 7/79.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. června 1988, sp. zn. 4 Cz 43/88.
Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27. června 1990, sp. zn. Cpjf 90/89.
Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. února 1996, sp. zn. 18 Co 324/95.
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 1065/2011.

Právní předpisy

Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský ve znění z 1. 1. 1925
Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

Shrnutí – Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá nepominutelným dědicem a jeho ochranou. Prostřednictvím ochrany nepominutelného dědice je omezována autonomie vůle ve prospěch zákonem vymezených osob, kterým se zaručuje právo podílet se na pozůstalosti. Hlavní důraz práce je kladen na historickou komparaci jednotlivých prvků ochrany. Těmito prvky jsou: vymezení okruhu chráněných subjektů, obsah a rozsah jejich práv a následky jejich opomenutí. Jelikož je dědické právo vzájemně provázanou oblastí, práce se obsahuje i pojednání o dalších institutech dědického práva jako jsou vydědění, kolace či právo na zaopatření, které s ochranou nepominutelných dědiců úzce souvisí. První dvě kapitoly se věnují obecnému vymezení zkoumaných institutů a počátkům vývoje v římském právu. Následující kapitoly se již snaží o komplexní pohled a zhodnocení ochrany nepominutelných dědiců na území našeho státu od účinnosti ABGB až po Nový občanský zákoník, což je také cílem této práce.

This thesis deals with the inalienable heir and his protection. By protecting the inalienable heir the autonomy of will is limited in favor of state regulated number of persons that have their right to participate on inheritance guaranteed. The main emphasis is placed on historic comparison of particular elements of protection. These elements are: defying the area of protected subjects, content and scope of their rights and consequences of their neglecting. Due to the fact that the inheritance law is interconnected area of law, the thesis deals also with other institutes of the inheritance law such as disinheritance, collation or right to sustenance which are closely connected with the main theme. First two chapters focus on the said institutes generally and on the beginnings of their evolution in the Roman law. Following chapters aim to more complex overview and assessment of the protection of the inalienable heir in the area of our state from the ABGB to the New Civil Code. This is also the objective of the thesis.

Klíčová slova - Key words

Nepominutelný dědic, ochrana nepominutelného dědice, povinný díl, kolace, vydědění, testovací svoboda, právo některých osob na zaopatření, římské právo, ABGB, vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, Občanský zákoník 1950, Občanský zákoník 1964, nový občanský zákoník, historická komparace

Forced heir, protection of forced heir, forced share, collation, disinheritance, freedom of testation, right of certain persons to provision, roman law, ABGB, draft Civil Code 1937, Civil Code 1950, Civil Code 1964, new Civil Code, historical comparison